

Jak to děláme v Londýně my

Pověděli jsme si posledně, jak se o přízeň a podporu Velké Británie uchází Německo, Maďarsko a Rakousko, jakými metodami v této zemi pracuje jejich propaganda a kolik mají úspěchu. Viděli jsme, že se tu příliš nedaří ani německým válečníkům, kteří už pomalu samým křikem ochraptěli, ani maďarským rytířům, kteří investovali mnoho svých pengö a mnoho své duše do Rakouska, kterému se podařilo rozezvuchet pomocí Brussových valčíků a jiných svérázných artiklů staré strany, mělo víc štěstí — skoro máme chuť říci, že mělo víc štěstí než rozumu. To by však nebylo spravedlivé; rakouská propaganda pracovala totiž uváženě a plánovitě, nelitovala peněz a námahy a vždy dovedla být — a na tom v Anglii nesmírně záleží — taktičtí a nenápadní. Nikoliv, není to náhoda, že se bohatí, sentimentální mladíci ze zamlženého Albionu zahleděli se zalíbením do vin krásného modrého Dunaje; lidé, vládnoucí zemi, kterou krásný modrý Dunaj protéká, se o to přičinili.

A co tedy Československo? V poslední době se o nás v Anglii hodně mluví a píše, dostali jsme se, jak se říká, do popředí politického jeviště. Mají nás rádi — nebo nás nemají rádi? Co o nás vlastně vědí? Chováme se tak, abychom se jim zalíbili? Dovedeme si vůbec my, lidé střízliví, šetrní, pracovití, nezajímaví a obyčejní žít ve světě přátel? Pokusíme se odpovědět na tyto otázky — ale nejdříve musíme trochu zatřepat anglickým kalcidoskopem a podívat se, v jaké obrazce se nám pod sklíčkem, kterému se říká anglické veřejné mínění, odrážejí barevné střeptiny našich československých věcí.

Československo — co je to?

Ano, tím právě musíme začít, protože anglická nevědomost je naším úhlavním nepřítelem. *Czechoslovakia* — dlouhé, podivuhodně komplikované jméno, které v polykané angličtině tvrdě zní a špatně se vyslovuje. Anglická slova mají většinou jen tři slabiky, více-slabičná slova, „dlouhá slova“, jsou všechna cizího původu, lid jich nezná a nevyslovuje. *Czechoslovakia* je však slovo pětislabičné. Je to jméno neznámé a cizí, jméno jednoho z těch států a státek, které tolik komplikují kontinentální zeměpis. Československo? Aha, ovšem, to je někde vedle Ruska, nebo ne, je to víc na západ — počkejte, to je ta země s tím podivným tvarem! Podivili byste se, jak málo Angličanů dovede vypočítat země, s kterými naše republika sousedí, jak málo vědí o jejich jednotlivých částech, o našem průmyslu, o našich větších městech. Je to neznalost temná a hluboká: stało se na příklad před časem, že dáma, žijící v Bratislavě, rozhořčená týdenními útoky „Observeru“, poslala hlavnímu redaktoru tohoto listu, panu J. L. Garvinovi, dopis. Pan Garvin odmítl dopis otisknout a poslal jej zpátky s adresou: Paní X. Y., Bratislava — Maďarsko. A jiný případ: přednáška o Československu, řečník mluví o naší zemi, o našich lidech a o naší politice, líčí republiku jako „ostrov demokracie“. Po přednášce se hlásí k slovu několik lidí:

„A prosím, jaká je síla vašeho válečného loďstva?“ Další dotaz: „A čeho se vlastně, když jste ostrov, bojíte?“ Angličané, kteří neznají zeměpis a nemají smysl pro metafory, vzali to s tím ostrovem doslovně.

Či je to vina, že o nás vědí tak málo? Není to, věřte, ničím vina, nemůže za to nikdo, nanejvýše naše mládí. Musíme si představit, že všechny generace dnešních dospělých Angličanů studovaly svůj zeměpis z atlasů, ve kterých byly země koruny České zakresleny jako součásti Rakousko-uherského mocnářství. Musíme si uvědomit, že představa Evropy, kterou mají tito lidé v hlavě, je představa Evropy předválečné. Musíme si také uvědomit, že průměrný anglický občan dovede ztěžlí vyjmenovat jednotlivá dominia, kolonie a jejich hlavní města. Pro nás pracuje čas: generace, které studují dnes, budou už vědět, že naše hlavní město se jmenuje Praha a ne Vídeň a že Bratislava neleží v Maďarsku. Tyto generace se učí moderní historické a geografické abecedě, aniž by byly zatěžovány tou starou abecedou předválečnou: za dvacet, třicet roků budou všichni Angličané vědět o Československu aspoň tolik, kolik dnes vědí, řekněme o Švýcarsku nebo o Rakousku; nejde tu skutečně o nic jiného než o čas — a ovšem o to, na čem záleží nejvíc: Budou-li si nás vážit a budou-li s námi počítat. Neboli, jinými slovy, jde o to, budou-li v nás vidět „business like people“, lidi, s nimiž se lze politicky, hospodářsky a kulturně stýkat.

Naše dědičné hříchy.

Nepamätujeme se už přesně na definici dědičného hříchu, jak ji podává katechismus katolického náboženství. Jestliže se však nemýlíme, mní se obyčejně dědičným hříchem jakýsi nepravý hřích, kterého jsme se vlastně dopustili jen tím, že jsme se ocitli v tomto slavném údolí; dědičný hřích je nezaviněný, ale lpí na nás, dokud se z něho neočistíme: je jaksi spojen s naší existencí.

Nuže, takových hříchů, takových handicapů, které se neustále vracejí v každé rozmluvě a v každém jednání určitých anglických tříd, má naše republika několik. A opět se musíme vrátit k pojmenování našeho státu; nemíníme však tentokrát oficiální název *Czechoslovakia*, nýbrž druhé, staré jméno, které jsme tu měli před válkou a které se dosud udržuje: *Bohemia*. *Bohemia* totiž v angličtině neznámá jen Čechy; v průměrném Angličanu vyvolá toto slovo ještě několik jiných, smíšených a vesměs nelibých představ: *Bohemia* a *Bohemians*, to jsou divocí, špinaví cikáni, a zároveň je to la bohème, lehký a nepořádný způsob života, nemravnost, lidé, kteří si berou do postele svoje vlastní služebné, kteří nosí nemožně uvázané kravaty, nedovedou slušně jíst a musí se pořád jaksi nečistě zmítat. Je to ta nepořádná bohéma, pro kterou pohrdá průměrný Angličan Francouzem a před níž chrání svoje děti v internátech, na universitách a v nedělních školách. *Bohemia* je nešťastné jméno, je to shocking jméno a stálo nás už v puritánské Anglii mnoho vážnosti a důvěry. Možná,

že naše tvrzení vypadá přehnaně; ale není ve skutečnosti ani trochu přehnané. — Člen vlády, poslanec dolní sněmovny, profesor, bankéř, velkoobchodník — ti ovšem vědí, že se u nás netančí kankán a že s nějakými cikány nemáme nic společného. Ale přísná malá buržoazie, patří se svojí vysokou životní úrovní a s nízkou úrovní duševní, staří ctnostní dělníci, kteří dosud neprošli moderními školami? Jejich politické přemýšlení nám snad přeje, ale jejich nejvnitřnější podvědomí, z něhož se heslovitě vynořují staré vštípené představy, není nám nakloněno. Pak je tu Kanada, Austrálie, Jižní Afrika a všechna ostatní dominia, která o nás, malém středoevropském státechku, nevědí téměř nic než právě to, co jim říkají ta stará, nám nepříznivá hesla. Nemysleme si, že na nich nezáleží! Nezapomínejme nikdy, uvažujeme-li o Anglii, na její dominia: byla to na příklad Jižní Afrika, která se rozhodně opřela vrácení německých kolonií, a byla to přísná Kanada, která zahнала s trůnu Edvarda Windsora.

Druhá věc, která nám škodí v hloubi anglického podvědomí, je náš původ: náš stát vznikl ze starého Rakousko-Uherska, které jsme pomáhali rozbíjet. Tato skutečnost způsobila, že se tu o našem původu někdy mluví jako o původu nelegitimním, či vlastně, abychom přesněji vystihli, oč tu jde loyálními Angličanům, jako o původu n e l e g i t i m i s t i c k é m. Nedivme se jim; Velká Británie má se svou vládnoucí monarchií daleko lepší zkušenosti, než jaké jsme dělali my s Habsburky. Anglický král je ve své zemi milován a vážen, jeho poddaní v něm spatřují kus státního symbolu a jsou mu věrní. „Vy jste však,“ říkají, „porušili svoji přísahu věrnosti, kterou jste dali starému císaři!“ A není, věřte, lehké, vyložit jim, že mezi poměry v absolutistickém Rakousku a demokratické Anglii je jistý rozdíl. Je to tím těžší, že tu jde ještě o něco jiného, že tu totiž, jako v tolika jiných případech, prýští anglické mravní rozhořčení ze solidních obchodních kalkulací: za starého Rakouska bylo přece jen všechno jednodušší, střední Evropa měla jednotnou měnu, nebyla krize, nebylo tolik celních přehrad, nebyly nemožné devisové předpisy, které zakazují dobrému anglickému zboží vstup do starých odbytišť. Well — přísaha je posvátná a nemá se rušit!

Nemůžeme vypočítat všechny ostatní dědičné hříchy, všechny skutečnosti, které nás zde v Anglii představily ve špatném světle. Patří sem na příklad zrušení šlechtictví, pozemková reforma, revoluční znamení, která se v době našeho zrození objevila na evropském nebi. Všechny takové věci nám snad trochu škodí dodnes, ale každým rokem méně. Za těch devatenáct let, které uplynuly od našeho vzniku, podařilo se nám přece jen přesvědčit konservativní Anglii, že nejsme žádní anarchisté, že to se svou demokracií myslíme upřímně, že si na sebe dovedeme vydělat a že dokonce — velká vzácnost v dnešním světě! — platíme svoje dluhy. Možná, že se na nás dosud z důvodů, které jsme vypočítali, zlobí několik zarytých toryů, ale u těch ostatních jsme to nepochybně vyhráli — vyhráli jsme to alespoň na osmdesát procent. Není to ovšem vítězství úplné, stoprocentní; od takového vítězství nás dělí několik věcí, několik skutečně nebo zdánlivě stinných stránek: jde tu, nehledíme-li k některým čistě politickým problémům, o kterých zatím nebudeme mluvit, o dvě věci: jednak o naše národnostní menšiny, za druhé tu jde o hříchy nové, kterých se dopouštíme vlastní vinou a většinou zcela zbytečně.

Slovo „Minority“ má v Anglii dobrý zvuk: „uslyší-li je, jsou Angličané najednou dobrosrdeční, jsou plni slitování, jsou proniknuti soucitem k těm, kteří nemají většinu a drží vždycky, jak známo, s tím, kdo je slabší. Česká menšina, utlačovaná absolutistickým Rakouskem, nalezla za války cestu k anglickým srdcím. Také naše dnešní menšiny, hlavně německá a maďarská, nalezly v Anglii mnoho lidí, ochotných vyslechnout, že jim zlí Češi oplácejí to, čím sami trpěli v zajetí Vídně. Je nesporné, že má Anglie pro menšiny jakousi slabost a že jim drží palec jen proto, že jsou to menšiny. Míjíme ovšem jen menšiny na kontinentě, nikoliv na příklad menšinu irskou nebo waleskou.

Nesnažme se pátrat po pramenech takových sympatií; jsou tajemné, dají se těžko vykořenit, ale znamenitě se dají ovládat. Možná, že tu jde o prosté přenesení staré zásady anglické politiky: Anglie držela s Němcem proti Napoleonovi, dokud byla Francie nejmočnějším státem na kontinentě. Potom, když se změnila evropská situace a když Německo nebezpečně zesílilo, rázem se anglické sympatie změnily: Francie byla tím slabším, na její straně bylo právo; potom spáchalo Německo ohavný zločin: porušilo své závazky a napadlo neutrální Belgii; kromě toho se také nestydatě tlačilo k západnímu pobřeží. Možná ostatně, že sympatisovat s tím slabším není tak naivní, jak by se na první pohled zdálo: pronese-li na příklad mocný stát několik laskavých slov k nespokojené menšině, začne být vládnoucí většina nervosní a projevuje mocnému státu všemožnou pozornost. Je to, jak vidíte, sympatie široce založené a lze ji rozehrát dokonce v měřítku ještě větším: poradí-li nám na příklad takový „Daily Telegraph“, abychom se dohadovali raději s Henleinovou stranou než s aktivisty, má z toho radost nejen pan Henlein, ale také pan Hitler, který si takovou sladkou pilulkou zpříjemní hořké sousto, jakým je na příklad anglický odpor k vydání kolonií. Ale to už je právě jen čistá politika, o které zatím nechceme mluvit. Kdybychom ostatně měřili britský poměr k menšinám jen politikou a ničím jiným, zle bychom Anglii ukřivdili: mnoho lidí drží v Anglii menšinám palec skutečně jen z čistého mravního přesvědčení, z vrozené touhy pomáhat slabšímu, ze skutečného rytířství.

Co máme dělat, abychom tyto lidi přesvědčili, že naše menšinová politika je dobrá, že zacházíme s našimi Němci a Maďary jako se spoluobčany a ne jako s poddanými? Nemůžeme dělat nic než co děláme: plnit své závazky a ukazovat Angličanům, že je plníme. Když se chystalo tak zvané vyrovnání s Němci, uvědomil si Henlein, jaké mu hrozí nebezpečí a honem vypravil do Londýna Ruthu — ale Rutha zde pracoval metodami, které jsme popsali, mluvíc o propagandě říšskoněmecké, a nepochodil. Měli bychom si dnes, když už je dohoda s aktivisty uskutečněna, uvědomit dvě věci: za prvé, že nám v Anglii tato dohoda nesmírně prospěla, daleko víc než si myslíme — upokojila totiž anglické rytířské svědomí a spolu s ním anglický strach z války, protože se nám podařilo ulomit jeden z nebezpečných hrotů. Za druhé mějme na mysli, že bude Anglie pozorně zkoumat, plníme-li co jsme slibili a máme-li úspěch, který jsme čekali. Naše svědomí je dobré — dokazujeme to s pomocí našich aktivistických přátel, žádejme po nich, aby vydali o naši věci svědectví. Československá propaganda dovedla využít česko-německého vyrovnání dokonale, dovedla Anglii přinutit, aby tuto

sabotážnost vzala na vědomí. V ostatní práci nám však už musí pomoci loyální Němci, protože jen oni mohou podat živý důkaz o české pravdě a o nacistické lži. Po Jakschovi, který za několik dní svého anglického pobytu udělal skutečně velký kus práce, měli by přijet jiní: aktivističtí ministři, profesori, vysocí úředníci. — V Londýně bude v létě sjezd evropských menšin — mámy propagační podnik, mravně i hmotně podporovaný Třetí říší. Nedovolme, aby za naše Němce mluvil jen Henlein, dokažme, že není oprávněn mluvit ani za těch šedesát procent německých voličů, kteří mu v roce 1935, kdy ještě každá jeho řeč končila slavnostním zdůrazněním loyality, dali své hlasy. Nemusíme se bát, protože máme pravdu a protože se dnes Anglii naše pravda líbí.

Má-li být tato kapitola úplná, musíme ji ještě zakončit radou: jestliže se vás Angličané, s nimiž se někdy dostanete do řeči, budou ptát, jak je to možné, že máme po devatenácti letech trvání demokratické republiky ještě stále menšinové problémy, nikdy se nesnažte argumentovat tím, že oni sami mají po době mnohem delší potíže s jakýmsi menšinami v Irsku, ve Walesu nebo jinde. Zvednou udiveně obočí a řeknou: „Oh — to je přece docela něco jiného!“ Pravděpodobně tomu sami věří — a mají ostatně pravdu: neboť jedno drsné latinské přísloví, přizpůsobeno dnešním poměrům, nás učí, že to, co je dovoleno mocné britské říši, není dovoleno malému Československu.

Co se vám u nás nelíbí? — Čedok!

„Co se mně na Československu a v Československu nelíbí? Čedok! Je to hrozná, nesnesitelná instituce, je beznadějný, je zkosnatělý, zbytečný a škodlivý. Vim, že by přišlo, kdybyste svoji cestovní kancelář zrušili, několik lidí o chleba; ale proč si, pro boha, nechcete uvědomit, že vás váš Čedok stojí miliony, že vám tu ročně utíká hrozně moc peněz, které bychom vám jinak přivezli a které bychom u vás utratili? Nechcete-li to pochopit, nemáte žádný talent pro propagandu!“

Toto nám řekla velmi bohatá dáma, která tráví svůj čas, jak se na anglickou lady sluší, pořádáním literárních a politických salonů a cestováním po světě. Stál okolo ní, když ze sebe chrčila svoji žalobu, doloženou mnoha důkazy, hlouček pánů a dám, z nichž někteří už v Československu byli a ostatní o něm alespoň hodně slyšeli. Ti všichni dohromady, naslouchajíc přísným slovům hostitelky, pokývali vážně a rozhodně hlavami. Ano, váš Čedok je beznadějný, hopeless!

Neradi bychom Čedoku krívdili, víme o něm z vlastní zkušenosti jen málo — i když i ta vlastní zkušenost nebyla zrovna nejlepší. Ale je fakt, že devadesát procent Angličanů, kterým jsme položili otázku „Co se vám u nás nelíbí“, odpovědělo energicky a rozhořčeně, že se jim nelíbí především a na prvním místě naše státní dopravní kancelář — přiznáme se, že nás počet takových odpovědí překvapil; nevěděli jsme, že vůbec o Čedoku za hranicemi ví tolik lidí. Druhý, stejně nepopiratelný fakt je, že nás skutečně stojí Čedok ročně hromadu peněz — i když za to snad nemůže. Jde o peníze, které ztrácíme tím, že nás bojkotuje C o o k. Cookova společnost, která před časem fuzionovala s belgickou společností Vagon-lits, je dnes mocný kapitalistický kolos a vládne v Anglii neomezeně a krutě: kdo se jí nepodrobí, pozná její tvrdou pěst. V praxi se to dělá takto: Angličan, který se chce několik měsíců toulat světem, neztrácí čas dlouhým přemýšlením: jde prostě ke Coo-

kovi, řekne, že chce být tři měsíce na kontinentě, že je ochoten utratit 200 nebo 500 nebo tisíc liber, že si chce prohlédnouti to, co stojí za prohlížení, a aby mu sestavili cestovní plán, přichystali lístky a cestovní šeky. Viděli jsme několik takových plánů, sestavených Cookem: Paříž a jižní Francie, potom Švýcarsko, Porýní, střední Německo, Berlín, Lipsko, Drážďany, v každé zemi několik týdnů, v každém městě několik dní. — V Drážďanech si pak bohatý Angličan sedne do vlaku — a vystoupí z něho na vídeňském Severním nádraží. Pak už to jde zase dál, s delšími nebo kratšími zastávkami. Československo? Ale ovšem — máme přímé spací vozy z Berlína do Vídně nebo z Berlína do Pešti. A to je všechno.

Zdá se, že jsme se chtěli postavit na vlastní nohy, ale pustili jsme se zřejmě do věci, na kterou nijak nestojíme. Monopol na vydávání železničních jízdenek dostal kdysi Čedok a Cook se nám za to zle pomstil. Později, když Cook zfusionoval s Vagons-lits, musili jsme stejně ustoupit, ale stará trpkost trvá a bude trvat, dokud nepovolíme úplně. Nesrovnávejme se s Rakouskem, které má také svoje Verkehrsbüro; bylo by to, jako kdybychom vědeckou a vědecky řízenou práci srovnávali s pokusnictvím diletantů: Angličana, který přijede do Rakouska, přivítá na samých hranicích anglicky mluvící úředník, poradí mu, co má dělat, dá mu kupu prospektů, vyřídí mu pasové věci. A u nás? Teprve před docela krátkým časem jsme pochopili, že cizinec, kterého v Chebu vyzují z nových bot a potom ho honí ve spodním prádle po celnici, pojedje z pražského nádraží rovnou na letiště a bude nás po celý život líčit svým známým jako jakýsi nový druh nebezpečných lidojedů.

Co tedy máme dělat? Máme kapitulovat, máme se vzdát na milost a nemilost cizí kapitálové společnosti? Zdá se, že nám nakonec nezůstane nic jiného; je jisté smutné vzdávat se samostatnosti, i když jde jen o samostatnost v určitém oboru podnikání. My však dnes velmi potřebujeme, aby k nám angličtí turisté jezdili, aby si nás dobře prohlédli, aby viděli, co jsme zač. Bez anglických liber, o které nás dnešní stav připravuje se obejdeme snadno; smíme se však vzdát stejně lehkomyslně i jejich přátelství?

Některé jiné věci.

Turistický ruch tedy organisovat nedovedeme. V seznamu viníků stojí, jak nám zde aspoň bylo řečeno, na prvním místě Čedok, ale jsou tu vedle Čedoku ještě jiné věci: angličtí motoristé mají z Československa temnou hrázu, bojí se našich silnic, jejich prachu, jejich děr a hlavně nepořádku, s kterým se na nich setkali. „U vás,“ říkají, „jezdí si každý, jak se mu zachce. Nejen auta, ale také cyklisté a koňské potahy. Vaši automobilisté jsou nedisciplinovaní, nevyhnou se pořádně, netlumí v noci světla, považují za potupu, když je někdo předjede, a hrozí takovému opovržlivci pěstí. Nikdy nevíme, jak rychle smíme jet, a nikdy nevíme, kam jedeme. Vaše orientační tabulky jsou prostě nemožné, hlavně na vedlejších silnicích.“ Jiný důvod: nedostatek správkáren a benzinových pump a nekolegiálnost československých řidičů, které ani nenapadne zastavit, když vidí, že se tomu druhému něco stalo.

Učinili jsme ještě jiný, docela zvláštní objev: nevěřili byste, kolik anglických motoristů-kuřáků odmítá jet do Československa jen proto, že je u nás zakázáno při jízdě kouřit. Angličané mají totiž své statistiky na všechno, také na kouření za volantem. Spočítali si, že

ďalšie viac nehod, než kolik zavinili koufči šoféri, bylo spôsobeno znervosněnými fidiči, kteří si po niekoľik hodin nesmeli zapáliť cigaretu. Trvajú dnes s anglosaskou tvrdohlavostí na své pravdě a nemohou pochopit náš československý zákaz. Nemohli bychom udělat alespoň v jejich prospěch výjimku?

Pak jsou tu hotely: nedostatek koupelen, kuchyně, která je cítit po celém domě, novinový papír na jistých místnostech. Odpouštějí nám, že se i k večeru nepřevlékáme do smokingu, ale neodpustí nám, zpozorují-li, že jsme se ani neumyli a neučesali. Přijít z procházky nebo z tenisu a sednout si rovnou ke stolu — to je v anglických očích prostě barbarství. Vadí jim, že se téměř nikdo nedomluví anglicky, že u nás nikdo nic neví o zvycích jejich země a o jejich potřebách: marně se v hotelích dožadují, aby jim dali večer do postele ohřívadlo, ráno si objednájí anglickou snídani a dostanou kávu a dvě vajíčka ve skle; to je ovšem veliká urážka. Je to směšné? Snad je to opravdu směšné. Ale v Rakousku mají Angličané v postelích svoje ohřívadla a dostanou k snídani svůj grape-fruit, svou ovesnou kaši, slaninu s vejci, smaženou rybu a velikou konev plnou čaje. Jsou to bohatí hosté, a Rakousko si jich dovéde vážit.

Jiná věc: „Nemáte společnost, nemáte žádný „home“, žádný domov!“ Lidé, kteří přijíždějí do Prahy si stěžují, že jim tam ukázali všechno možné, pamětihodnosti, divadla, kavárny, restaurace, bary. Oni však chtějí vidět obyčejný rodinný život, chtějí se večer posadit do klubovky a společensky mlčet, jak říká Capek, mlčením gentlemana mezi gentlemany. Angličané zvou svoje hosty k sobě, do svých domácností a ke svým krbům. Nedovedou pochopit, že se u nás lidé baví jen venku — myslí si, že buď nejsme dost pohostinní nebo že se za svoje domovy, za svoje vlastní prostředí, stydíme. Nemají v tom druhém tak trochu pravdu?

„Na našich universitách studují hoši z celého světa — jenom ne od vás. Čím to je? — Jak jim to vysvětlit? Jak jim vyložit, že u nás o anglických universitách nikdo nic neví? Nevíme ani to, že studovat v Oxfordě nebo v Cambridge znamená přátelství na život a na smrt s několika desítkami lidí, kteří budou za pár let vládnout britskou říší. Člověk, který má oxfordskou kravatu, bude mít vždycky volný přístup k zahraničnímu ministru, který s ním seděl v jedné lavici, k indickému místokráli, s kterým byl v jednom rugbyovém mužstvu, k ministerskému předsedovi, kterému dával ve školním baséně pasáky. Anglická vládnoucí třída vyrůstá na těchto dvou universitách — skutečnost, kterou si dobře uvědomují Němci a Maďaři: najdeme jich v Oxfordě i v Cambridge slušný počet. Pravda, studování na takových universitách stojí hodně peněz — ale máme v Československu dost bohatých tatínků, kteří by mohli svým chlapcům dát rok studia v Oxfordě; dali by jim tím spolehlivý můstek ke skvělým společenským stykům a prokázali by dobrou službu republice. A republika? Nenašlo by se někde v rozpočtu ministerstva školství několik tisíc korun pro deset stipendistů? Byly by to, věřte, dobře investované peníze.

Ale pozor! Zdá se, že jsme na cosi zapomněli — zapomněli jsme na přisnou ruku Národní banky, která každou korunu, jež by se pokusila uniknout z republiky, nejdříve třikrát otočí ve svých mozolnatých dlaních a pak ji nakonec zadrží doma. Je nám znám případ, kdy se slovenský student pokusil vymoci na Národní bance povolení k vývozu peněz, které potřeboval k studiu

v Oxfordě. Bylo to marné, Národní banka byla hluchá a slepá, a nebýt ministerského předsedy, který viděl dál než na poslední stránku tlusté účetnické knihy a pomohl zatlačit, nebyl by mohl náš student Angličanům dokazovat, že se Slovinci nechtějí vracet k Maďarsku a že patří do Československa.

A jiné a jiné věci: Proč nepropagujeme svou hudbu? Proč zpívá Jarmila Novotná, kterou Angličané milují, v Salzburku a ne v Karlových Varech? Proč nepořádáme anglické výpravy do Československa? Proč musí Angličan, který přijede do Plzně, pít svoje pilsenské v ošklivé zaplivané hospodě, zatím co svoje mnichovské, které pil přede dvěma dny, dostal ve velké a s turistického hlediska rozhodně zajímavé pivnici? — Proč — slyšeli jsme příliš mnoho otázek a nemůžeme je při nejlepší vůli všechny vypočítat. Ale na některé z nich snad ještě narazíme příště, až budeme mluvit o tom, co na nás mají Angličané rádi, a o tom, jak dovedeme takové věci a vlastnosti propagovat.

Dr. Jan Stránský (Londýn).

p o z n á m k y

Německo obrací?

Německá ani italská poslední nota nebyla uveřejněna. Londýn rozhodl zacházet s věcí vůbec o nejdiskretněji. Můžeme tedy soudit jen podle několika zřejmých skutečností. Především podle té, že se vůbec jedná a že se jedná právě s tou opatrností, která svědčí o vážnosti, t. j. vyhlídkách. Kdyby se nechtělo, nebo nevěřilo v možnost dospět k výsledkům, tedy by se o tom naopak mluvilo velmi hlasitě.

Na straně bývalých nebo zbývajících locarnistů byla ovšem ochota k jednání vředy. O Anglii můžeme říci přímo, že byla notorická. O Francii platí, že byla podmíněčná, čemu se však, po zkušenosti s rýnským demilitarizovaným pásem, který byl právě jádrem Locarna, asi sotva kdo bude divit. Francie také nemůže mít mnoho chuti vyměňovat nynějšej jednostranou britskou záruku, která má přímý ráz aliance (Německo svým aktem ze 7. března loňského roku samo uskutečnilo starý sen Francie) znovu za „neutrální“, nestraný postoj ručitele a rozhodčího, který Anglii připadá v soustavě locarnské. To je lidské. Německo dělalo drahoty, dokud věřilo, že Anglie v provisorii postoj po boku Francie nevydrží a bude uslovat horlivě, aby se z tíživých závazků dostala — podobně jako Belgie. Ale Angličané, jak známo, postavili si hlavu — Němci je zas podceňovali — a začali raději zbrojit, než aby se trpělivě podřizovali situaci, kterou jim připravili jiní a která se podobala příliš jím. A tak se stalo, že Němci obrátili. V čem obrátili?

Především ve formě jednání: z negativního postoje stává se pozitivní. Německo dává najevo, že má zájem na jednání a že si přeje jeho zdar. Ale nejen to. Ono přináší skutečné i diplomatické příspěvek k řešení dosavadní nesnáze. Francie paralysovala násilný německý vzestup k moci spojenectvím se sovětským Ruskem. Hitler původně vydával obsazení rýnského pásma za dupliku na tuto její repliku, ale pak chtěl i odvolání repliky, zrušení smluv o vzájemné pomoci, jež naší účastí tvoří úplný vojenský systém. Dokud věci v Evropě byly v prudkém pohybu, do něhož se dostaly jednak habeským válečným podnikem Mussoliniho, jednak právě obsazením Porýnska a jeho přímými odrazy v politice západní (Belgie), střední (dunajské a balkánské) a východní (poľské, litevské, ruské) Evropy, zejména však potom ideologickou občanskou válkou španělskou, a zas jejím odrazem ve vodách středomořských, Němci prohlubovali jen stále svoji kooperaci s Itálií, neboť oba byli tu silně na sebe odkázáni. Hazardní povaha jejich vedení nesla také s sebou, že byli odhodláni, po případě snad i dychtiví, využít všech příležitostí a podstoupit každé riziko.

Nyní však chtějí jednat. To znamená — ne sice že situace se uklidnila a rovnováha se obnovila — ale přece že jsou tu již jisté podmínky k tomu. Určité možnosti byly vyčerpány, určité energie spotřebovány. Naproti tomu jiné faktory zařazeny do hry a nová závaží přiložena. Ve skutečnosti se tedy rovnováha opravdu zmenáhla obnovuje a — časem se může

jen zřetelněji přesnou převaha, která příležitostně byla k dispozici „dynamickým mocnostem“. Proto chtějí jednat.

Co nabízejí? Bylo by nutno znáti přesné texty, vime však aspoň tolik, že Německo počítá dnes už s trvalou existencí franko-rusko-československého spolku a hledí vyhnouti se jen tomu, aby Anglie se de facto neocitla trvale po boku tohoto spolku. Proto světuje jí opět tu arbitrážní roli, která je jí drahá. Snaží se zas dostat zpět do Locarna, Anglie nemá však vykonávat arbitráž sama, nýbrž společně s Itálií, kterou dnes Německo nemůže nechat na holičkách, právě proto, že v Římě cítí stálý chlad z Londýna a obávají se, že mají být izolováni. Tato hluboká nedůvěra mezi Anglií a Itálií a ta vzájemná závislost Německa a Itálie — to je největší novinka a komplikace Locarna číslo dvě.

My můžeme být prozatím jen spokojeni s tím, že Němci opostili jako beznadějnou svou dosud tak silně hájenou pozici, že západ je západ a východ je východ, které nikdy nebudou mít nic společného. Nemůže již býti řeč o volné ruce na východě za pacifikací poměrů západních, ani o lokalizaci konfliktů, které se Francie a zejména Anglie přímo netýkají. Anglie dala dostatečně najevo, že jí není lhostejno nic, co se týká zájmu míru — a Německo tedy už uznává, že je nedělitelný — dokonce tak nedělitelný, že nelze oddělovat ani problémy německo-francouzské nebo německo-ruské, německo-československé atd. od francouzsko-italských a hlavně italsko-anglických, které jsou nyní aktuální, a jak se zdá, tak brzy aktuální být nepřestanou. To může vést za daných poměrů ovšem lehkou k tomu, že oba locarnští arbitři, kteří už dávno nejsou téměř, jimiž byli v roce 1925, se při vykonávání své funkce dostanou nejspíše do sebe. — Ale je tu také jiné nebezpečí. Mocenské situace a konstelace se mění. Anglie a Itálie mohou jednou zas být přáteli, jimiž byli až do roku 1934 (a zejména na př. do roku 1933, v době návštěvy MacDonaldu v Římě a paktu čtyř), nebo také mohou se spřátelit znovu i Německo a Anglie, třeba se to současně nikomu nejevilo málo pravděpodobným. Konservativní Anglii jeví se totiž rozhodně námořní nepřítelství horší než kontinentální — a naopak zas pro kontinent (střední Evropu) mohou se ještě jednou Němci a Italové dostat do sebe a Italové a Francouzi bok po bok. Problematika nového Locarna je tedy strašně složitá, rozhodně složitější než po prvé, a to ještě nepřibližně k otázce belgické, která není jen její soukromou záležitostí a souvisí velmi těsně s jádrem věci, které vězí stále v Zenevě. Jen na její široké základy a v jejím pevném právním rámci je totiž jakýkoli stabilní systém evropského míru myslitelný a Společnost národů je, jak se říká, v rekonvalescenci. Příprava prvního Locarna trvala devět měsíců — druhého může trvat dvakrát tak dlouho — neskončí-li velmi rychle.

Rudolf Procházka.

Prý zlepšení platů?

Zaměstnancům prý byly zlepšeny platy. Tak se o tom mluví mezi občany, kteří nejsou veřejnými zaměstnanci, ani zaměstnanci vůbec. Při zběžném čtení denních listů padá do očí číslice 150 mil. Kč, určených letos pro státní zaměstnance. Ten zběžný čtenář si tedy hned zběžně pomyslí, že se asi státním zaměstnancům vede znamenitě, když jim vláda přidává hned 150 mil. Kč. Je ovšem třeba pozornějšího čtení, aby vysvitlo, o čem jde. Neať totiž zlepšení ani formálně, ani věcně.

Nejdříve formálně. Za hospodářské krise, označované za krisi deflační, hroutily se státní příjmy tak, že se považovalo za nezbytné snížit zaměstnanecké platy. Není tu místa na úvahy, bylo-li to správné čili nic. Deflacionisté tomu říkali přizpůsobení hospodářských čísel, ostatní to označovali aspoň za opatření nevyhnutelné, ale dočasné, které bude odvoláno, až se zlepší hospodářské poměry. Služební platy se krátily dvakrát. Po prvé zákonem číslo 204/1932, a to od 10.800 Kč ročního platu postupně o 3 až 10%. Srážka činila 27 Kč u platu 900 Kč až 230 Kč u platu 2300 Kč měsíčně. Po druhé byly sníženy platy vládním nařízením číslo 252/1933. Srážky tu postihovaly veškeré platy i pense, a to do 7200 Kč ročně (u pensistů do 6000 Kč) dvěma procenty, ostatní dalšími čtyřmi procenty. Mimo to byly zavedeny ještě jiné příjmy, jako povyšovací taxa a krácení činovního zaměstnanec, jejichž některý rodinný příslušník je také zaměstnan. Úhrn srážka činila u zaměstnance s platem 900 Kč měsíčně 63 Kč, a zaměstnanec s platem 2300 Kč měsíčně 322 Kč. K tomu je však třeba ještě připočítat zrušení vánočního příravnku, sotva zavedeného, a zvýšení daně důchodové. Doplatili tedy státní a veřejní zaměstnanci na deflaci kruté.

Organisace veřejných zaměstnanců usilovaly stále o to, aby byly srážky odstraněny. Nešlo tedy a nejde o zvýšení platů.

nýbrž o nápravu veliké újmy, která nebyla, jak uvidíme, vyrovnána vývojem cenovým. První, nepatrný průlom do srážkových opatření se podařilo organisacím, sdruženým v Pracovním souručenství veřejných zaměstnanců, koncem r. 1934, kdy byly srážky zmenšeny o 0,6 až 1,2%. Bylo to před parlamentními volbami, což je ovšem souvislost. Zmenšení srážek bylo opravdu nepatrné a leckde spíše podřadilo než uhlánilo. Peněžní efekt činil totiž pouhých 0 Kč u platu 750 Kč měsíčně, 12,60 Kč u platu 1050 Kč, 18 Kč u platu 1500 Kč a 27,60 Kč u platu 2300 Kč měsíčně.

Koncem roku 1936 se konečně podařilo Pracovnímu souručenství přimět vládu k dalšímu omezení srážek. Ministerský předseda dr. Hodža slíbil, že na ten účel bude věnováno v letošním roce 150 mil. Kč. Že to je jen spíš malá, je vidět z hodnoty platových srážek. Podle účetní uzávěrky za rok 1935 bylo ušetřeno prvními úspornými opatřeními 658 mil. Kč, druhým dalších 182 mil. Kč, úhrnem tedy 840 mil. Kč. Tužby zápas byl sveden o způsob, jak tyto srážky rozdělit. Ježto se původně mluvilo o 1. březnu jako datu, od kdy budou platit zmíněné srážky, počítali odboráři, že tak zmizí prakticky druhé úsporné opatření personální. Vláda však prosadila na konec za termín platnosti 1. leden 1937. Pro nesnáze úhradové však bude zmírnění provedeno až 1. června, kdy mají ovšem dostati zaměstnanci doplatek od 1. ledna. Kolik toho bude, ještě nevíme. Při jednání se ukázal podivný záměr, jehož pravý cíl není dost jasný. Byl totiž úmysl vyloučiti ze zmírnění srážek pensisty. Byla by to bolestná rána těm bezbranným, kteří státní věrně sloužili a dosloužili, byla by to rána i právní bezpečnosti a byl by to i křiv mezi zaměstnanecké odborářství, jež se začíná propracovávat k jednotnému vedení. To se podařilo Pracovnímu souručenství zamezit. Ale vše tím nepozbývá podivnosti. Jinou snahou bylo vyloučiti z oněch 150 mil. Kč asi 20 mil. na nutné rozmnožení sil, čili na tak zvanou resystemisaci.

Jde však také o obsahovou složku tohoto „zlepšení platů“. Uvozovky jsou tu právem: jak co do čistého výnosu tak co do poměru k cenovému vývoji. U nejnižších, dělnických skupin bude zlepšení činit asi 2 Kč měsíčně, u platu 750 Kč měsíčně bude 15 Kč, u platu 1.050 Kč bude 21 Kč, u platu 1.500 Kč měsíčně 30 Kč a u platu 2.300 Kč bude 46 Kč. Vidíme, že toho není tolik, aby se hnila závist. Srážky tím nejsou ovšem zrušeny ani zdaleka. U měsíčního platu 1.050 Kč zůstává 60,90 Kč, u platu 1.500 Kč zbude 162 Kč, u platu 2.300 Kč to bude ještě 248,40 Kč. — Ale zároveň je třeba si válnouti vývoje cen, který by měl odůvodnit deflační úvahy k platovým srážkám. Index životních nákladů číselně úřednické rodiny v Praze, který byl udán v lednu 1934 662 body, dosáhl už letos v lednu 699 bodů, čili vzestup o 5,6%. Na počátku krise, v lednu 1930 je udán 719 bodů, což by se rovnalo asi 730 bodům podle nynějšího základu, nejnižší jeho úroveň byla v únoru 1932, a to 637 bodů, což je zhruba 657 bodů podle nynějšího základu. Potrvá-li dosavadní vzestupný pohyb, přiblížíme se brzy cenové úrovni z doby před krisi.

Veřejní zaměstnanci tedy nesou všim právem těžce, když se při „běžném“ posuzování toho, co mají dostati — a ještě s odkladem — má za to, že se jim přidává. Veřejným zaměstnancům se vrací jen malá část toho, čeho se museli vzdati ve prospěch státní pokladny. Jsou však dále tísněni nejen zbylymi srážkami, ale i zvýšenými daněmi, dluhy a nepříznivým vývojem cenovým. Pracují za ztížených poměrů, neboť práce jejich stále přibývá, ačkoli se nemění počet sil, ba někde byl podstatně snížen. Nezaslouží si tedy rozhodně závistivých řečí.

These a provedení

Na schůzi Svazu německých průmyslníků, konané dne 13. t. m., slyšeli jsme z úst pana presidenta tohoto svazu všelicos o tom, jak nazírá na nynější stav konjunktury, slyšeli jsme, že nepovažuje hospodářské oživení, pokud pramení ze zbrojení, za žádoucí, zvláště tak proto, že stát musí náklady na neproduktivní zbrojení zase vybrati od občanů. Slyšeli jsme také, že Svaz považuje nynější daňové břemeno za příliš vysoké a že se domáhá jeho snížení zejména ve formě podpory vývozu. Nutno plně souhlasiti s tím, že vysoké daně jsou přímým důsledkem zbrojení, ale nutno si také uvědomiti, že toto zbrojení je vyvoláno politickým neklidem a nutno se dále ptáti, kdo toto politické neklidění vyvolává. Čtěl-li bychom znázorniti souvislost mezi zbrojením a zdaněním roveň, mohli bychom říci:

zbrojení = zdanění
politický neklid = zbrojení
příspěvi k politickému klidu = zmenšení zbrojení.

Není snad žádných pochybností o tom, že jedním ze zdrojů dnešního politického neklidu ve střední Evropě, a v našem státě zvláště, je sudetoněmecká strana, jejíž politické metody, demagogické štvaní úvatí, stále hrozby, že strana se dovolá zhrančení mocnosti jako mezinárodního garanta menšinových práv, její útoky proti zahraniční politice státu jsou skutečně takového rázu, že šíří zneklidnění, nejenom u nás, ale i v zahraničí. Důkazem toho je, že na příklad anglický parlament a anglický tisk se stará mnohem více o poměry ve střední Evropě, než o celý požadavek Německa — vrácení kolonií.

Ptá-li se štenář, co to má společného se Svazem německých průmyslníků, může mu být odpověděno, že souvislost je velice jasná. Je známo, že organizace sudetoněmecké strany je jedna z nejdražších. Stačí jen vzpomínouti, jak o volbách celé severní Čechy a vůbec všechny německé kraje přímo zaplavila svou propagací, že i dosud vydrží drahou organizaci, jako snad žádná jiná politická strana, že si založila několik novin, z toho jeden velký deník. A chce-li se někde přesvědčiti, co stojí založení nového deníku, může si vzíti poslední čísla anglického „Economistu“ a najde to tam v číslech značně vysokých pěkně vypočteno. A odkud na to všechno vzala sudetoněmecká strana peníze, když přece se před volbami teprve ustavila, takže nemohla mít žádných fondů z dřívější doby a když nemá k sobě přičleněny žádné hospodářské útvary, žádná družstva, žádné lhovary, které by jí podporovaly. Vzala je snad od svých příslušníků, o kterých tvrdí, že jsou vinou Čechů bez zaměstnání a úplně zbídačeli? Že by dostávala finanční pomoc ze zahraničí, rozhodně popírá, takže nezbyvá než závěr, že má peníze od bohatých Němců, jichž nepochybně mnoho sedí ve Svazu německých průmyslníků.

Jestliže tudíž Svaz na jedné straně si stěžuje na vysoké zdanění a na zbrojení, které si v budoucnu ještě vyžádá dalších obětí, a na druhé straně nuzní jeho členové (protože Svaz jako takový nechce obviňovat), podporuje hnutí, které šíří politický neklid v nebezpečné míře a přidává tím nové a nové podněty k ostatním důvodům zbrojení, máme za to, že si buď Svaz tuto souvislost nechce uvědomiti, nebo že jedná neupřímně. Každý ví, že politické hnutí je z velké části závislé na svých finančních a že tyto mohou určiti jeho směr a praxi. Proto máme za to, že by se dotyční členové Svazu německých průmyslníků měli zamyslet nad rovnicí, kterou jsme svrchu uvedli a nejenom stále nafíkatí na vysoké a nesnesitelné daně, které lávou podnikání, ale že by měli sami svůj politický vliv ve vlastní straně uplatňovati tak, aby šíření politického neklidu z ní bylo zabráněno a tím zaprán aspoň jeden z pramenů, z nichž vzniká nynější veletok zbrojení. V. Hlava

Politické jaro na Slovensku

Vody politiky na Slovensku nebyvaly nikdy stojaté, ale od té doby, co se na pořad dne dostaly otázky národnostní, viditelně se zrychlil tak události. Nejen na slovenské straně, ale i mezi Maďary a Němci, jichž se jednání o nacionálních otázkách stejně blízko dotýká. I pro českou veřejnost je důležité seznámit se s ději a změnami, jimiž Slovensko probíhá.

Maďarská opozice, zastoupená maďarskou stranou spíše sklizenou než sjednocenou, byla ještě nepříjemněji překvapena a zasažena novými událostmi, než Henleinovo vedení. Ohrožením pochybného sjednocení křesťansko sociální a nacionální strany mělo se mimo jiné vzbuditi také zřídání, že na Slovensku může za maďarské obyvatelstvo mluvit jen tato sjednocená opozice. Jakmile se nacionální otázky začaly projednávat, zdání nestačilo a budova sjednocené strany začala prozrazovat trhliny, podmíněné dřívějšími slabostmi. Obě maďarské strany neměly totiž nikdy tak silné postavení jako henleinovské hnutí mezi německým obyvatelstvem. Ovčákovi měli komunisté na Slovensku nejsilnější posílec právě v maďarských oblastech a nikdy se maďarské opozici nepodařilo takový volební průlom, jako Henleinovi při posledních parlamentních volbách. To není náhoda. Vývoj slovenských poměrů v maďarských krajích se velmi lší od vývoje německého obyvatelstva, maďarský lid má větší a těžší zkušenost a neměl nikdy zvláštních lhostejností o poválečném Maďarsku. Od posledních voleb maďarská opozice převzala sice dokonale agitační způsoby a hesla Henleinovy strany, ale zapomněla, že když dva filiaji totéž, není to totéž.

Již před posledními událostmi pocítila, že na maďarských rovinách začíná foukat nový vítr. Po stránce kulturní byla maďarská opozice vždy zkostnatělá, slabá a víc než konzervativní, ale přece nečekala, že narazí na tak prudký odpor, jaký vyšlehl na valných hromadách Masarykovy maďarské

akademie, kde pokrokové skupiny žádaly jednotně změnu v hlavě i v údech. Dnes se již začíná reálně mluvit o spolupráci různých pokrokových kulturních složek, které si dosud byly dost vzdálené. Nastává ruch mezi maďarskou mládeží a současně se dává na výboj maďarská část sociální demokracie a agrární strany (poslanci Schulz a Csomor). Komunisté podřývají nadále maďarskou opozici, a k tomu všemu působí i vývoj v Maďarsku, kde se ukázaly v přípravách k puči příliš zřetelné říšskoněmecké ruce a hlavně — peníze.

Těžký je tedy život pro vedení maďarské opozice. V tomto shonu události zmožil se její vedoucí mužové jen na to, že opakují všechna henleinovská hesla a nacionální požadavky, doplnějí chatrnou výzbroj dodatečným „argumentem“, který zní: německí aktivisté zastupují aspoň samostatné strany, ale maďarští? Ti nemají vůbec právo mluvit o maďarských věcech, protože jsou jen složkou celostátních, nemaďarských stran (soc. demokratické a agrární). Jinak nic, a to je trochu málo na sjednocenou opozici, která se vydává za integrálního zástupce maďarského obyvatelstva.

Ve vedení Hlinkovy strany je nervosita ještě větší, a tomu se patrně dá připisat silácký a velmi často i zhrublý tón v tisku a na schůzích. Celá politická koncepce zůstává stejná a novou je právě jenom ta prudkost, rodící se z rozčilení a neúspěchů. Stačilo, že se Hlinkovské straně nepodařilo ovládnout Svaz slovenského studentstva, aby „Slovák“ začal okatě a jedním dechem mluvit o Čechích a Židech jako o spojích nádobách. V takovém ovzduší vyrostl návrh posl. Súdora, aby se vláda postarala o vystěhování židů do sovětského Birobidžanu, v čemž byl mlčky obsažen i požadavek, aby Češi opustili Slovensko. Amnestie pro Tuku měla aspoň dočasně přikrýt proděravěle roucho, ale na petiční akce přicházelo tak málo podpisů, že si je vedení ani netroufalo pravidelně zaznamenávat. Ukázalo se, že mládež, které vedení lidové strany nikdy neopominulo připomínat, že je buďitelkou jitra, je Achillovou patou strany. Z řad hlinkovské mládeže odcházeli první dobrovolníci do španělské vládní milice, jak to demonstroval případ J. Májeka, vedoucího funkcionáře hlinkovské mládeže a Orla přímo v Ružomberku. Kdo by měl soudit jen podle tisku lidové strany, musel by každým okamžikem očekávat na Slovensku bratrovražedný boj, protože agitace běže do všeho a všech. Tisk se pustil do slovenských evangeliků a vyčetl jim výsady, obvinil celou lidovou stranu i její slovenskou část, že propadá bolševismu a slouží vlastně ďáblu schvalováním zahraniční politiky, že levitý agrární straně i ministerskému předsedovi dr. Hodžovi, označuje ho téměř za zrůdce národa, sociální demokracie je samozřejmě „bolševickým nebezpečím“ — o komunistech nemluvě —, komu tedy zůstává na Slovensku místo, kam by hlavu složil? V sociálním i politickém ohledu setrvává vedení na stanovisku nejkratší reakce a dostává se stále více do rozporu s potřebami a myšlením lidu. Při tolika starostech a útocích na všechny strany dostavuje se pak prazvláštní situace, že největší slovenská strana, která vystupuje jako jediná reprezentantka Slováků, nemá vlastně co říci k jednání o nacionálních otázkách ani programově, ani takticky.

Nezanjatý pozorovatel zjišťuje, že sociální demokracie na Slovensku zpevnila svůj vliv, rychle roste zejména národně socialistická strana, a komunistům se daří nahlašovat posílec Hlinkovy strany, jako dosud. I v politice žije ironie. Zatím co maďarská i slovenská opozice na každém kroku objevuje bolševické nebezpečí, skutečnost dosvědčuje, že právě její hrabby jsou nejméně odolné a zatím co se sama vydává za spasitele, má co dělat, aby se spasila. Vedení Hlinkovy strany je snad jediné, které už jednalo do všech podrobností o přípravách k obecním volbám, cítie asi, že bude muset hrzky vysoko vyhrnout rukávy, aby zachránilo to, co má. Jiří Horák.

Dvoji ideologie slovenského studentstva

Výsledek voleb do ústředí Svazu slovenského studentstva dopadl příznivě pro studenty, orientované demokraticky a pokrokově; studentstvo autonomistické nebylo uspokojeno. Demokratické hnutí ve slovenském studentstvu vzduchu infekce autonomismu a nepodléhá tudíž ani práním sekretariátu slovenské strany lidové. Propaganda autonomistické jednotnosti narazila v tělese slovenského studentstva na neočekávaný odpor. Studenti agrární, sociálně demokratičtí, národně socialističtí a komunističtí nepodléhli nátlaku redakce „Slováka“ a nemínili se vzdát vlivu na „Sváz“ jen proto, že o to žádali ľudáci vysokoškolská posluchači na rozkaz svého bratislavského ústředního sekretariátu. Ideové proudění mezi slovenskými vysokoškolskými není ve všem odrazem činnosti politických stran v měřítku celostátním.

Je-li volby do nějakého pražského fakultativního spolku, lze téměř s jistotou počítat, že agrární studentstvo bude musít se opírat o studenty t. zv. nacionalistickými. Demokratický blok pražského studentstva je tak oslabován o značnou sílu. V Praze jsou volby do fakultních spolků téměř slepým odrazem politiky jednotlivých politických stran. V Bratislavě tomu tak nebylo. Podle pražského receptu a podle vzorů vrstevníků v Brně, kde se slovenské agrární studentstvo bývalo přirozenějším, kdyby bylo volilo spolu a autonomisty. Je však také dostatečně známo, že praviceová skupina agrární strany v Bratislavě se diví na postup agrárních akademiků v Bratislavě. Jejich počínání bylo slovenskými poslanci a senátory strany schváleno a tím, že se postavili proti destruktivním politickým metodám autonomistického studentstva, si zasloužili uznání. Agrární studentstvo na Slovensku chápe, že politický autonomismus se ani z daleka nerovná hospodářskému regionalismu a — jak v posledních dnech řekl jejich předák, dr. Jozef Lettrich — ani slovenský nacionalismus se nezkrývá s plánem autonomie, jak je ľudáky máhavě definován. Slovenská agrární akademická nejednála tedy podle praxe pražského ústředního sekretariátu celostátní agrární strany. Nešlo s politickou pravici — podepřeli demokratický student-ský střed; šli s demokratickými složkami socialistického, politického studentstva.

Autonomističtí studenti, vůdce převahu demokratického úboru, dělali při volbách prouton obstrukci. Výsledkem postupu autonomistů je ovšem to, že „Sváz“ dostal se do výlučné demokratických rukou agrárního a socialistického studentstva. Jiří Klein.

K prostřenému stolu...

Henleinova strana se úporně snažila, aby vzbudila nedůvěru v jednání aktivistických stran s vládou; nejprve dokazovala, že jednání vůbec k ničemu nepovedou, že se nepodaří. Když se jednání podařilo, změnila sudetoněmecká strana tón a prohlášovala, že tato dohoda nemá praktického významu, neboť jde prý jen o vyrovnání administrativní a ne o vyrovnání od národa k národu, jak chce Konrad Henlein.

Německé aktivistické strany vytvořily ústředí, které se bude starat o to, jak budou směrnice vlády prováděny. To je jejich dobré právo a může to dobře přispět k tomu, aby národně politické směrnice byly provedeny skutečně důsledně. Ale sotvaže německé aktivistické strany vytvořily toto ústředí, ozval se henleinovský tisk a prohlašuje: není možné, aby výhody, které plynou z národně politické dohody, byly jen na prospěch německých vládních stran. Jisté není účelem národně politické dohody, aby byla využívána stranicky. Jisto je však, že aktivismu stejně jako české politice se tu podaril dobrý kus práce. Aktivistické strany mohou tu ukázat na skutečný prospěch, který přináší německým lidem. Mohou ukázat na to, že Němci přijdou do státní služby, že objednávky a objednávkové listy budou zadávány německým podnikatelům, že v německých krajích při investicích pracích budou zaměstnáváni v první řadě domácí dělníci. To vše znamená účinnou pomoc německým lidem.

A vidíme: Henleinova strana, která národně politickou dohodu prohlašovala ne za etapu, ale za atrapu, hlásí se k výsledkům práce, o které se nezasloužila, kterou se snažila rušit a znevažovat. Sotvaže aktivistické strany vymohly řadu výhod, přichází Henleinova strana a prohlašuje: zde nesmí rozhodovat stranická legitimace, to znamená: také henleinovci musí být účastníci tohoto prospěchu. Henleinova strana prostě ohlašuje, že její lidé přijdou ke stolu, který prostřel šel. Doznává tím prázdnotu své politiky. V. G.

Před kulturním bojem?

Bylo nápadné, že se v poslední době často ujímaly všechny instance katolické církve slova, aby potíraly komunismus. Bylo to tím nápadnější, že i ve Vatikánu vědí jistě velmi dobře o malé poměrné naléhavosti komunistického nebezpečí v nynější době. Mohlo se to vysvětlovat ohledem na španělské události, ať ani tam není už církev tak výhradně na straně poražených. Blíže pravdě byl proto spíše ti, kdo hledali politiku protikomunistického tažení církve ve snaze čelit agitaci krajní pravice, jež se snažila využít protikomunistického smýšlení katolíků zvláště tam, kde jsou politickým poměry nuceni k jisté součinnosti s demokratickými, liberálními nebo socialistickými stranami.

Toto protikomunistické tažení dovršila encyklika „Divini Redemptoris“, uveřejněná minulý týden. Doplnuje jednak poslední sociální encyklika „Quadragesimo anno expleto“, ale obrací se také velmi ostře proti komunismu. Pokud je znám její obsah ze stručných zpráv novinářských, hájí nová encyklika jednotlivce proti kolektivní masě, jež ho okupuje o svobodu, uznává a rozšiřuje zájmy individuální a pospolitě a potírá hrozné zneužívání veřejné moci ve službě kolektivní masy.

Může být rozličný názor na to, jaký je obecně politický význam těchto církevních názorů. Jak na útocích proti komunismu (ohled na pravici), tak na ochraně individuální svobody (ohled na demokracii) může být dokazována ztráta politické nezávislosti církve, která se snaží naléztí modus vivendi s rozhodujícími proudy doby teprve tehdy, když příliš zmožená, aniž sama razí nové cesty, je to ostatně snadné vysvětlit při konservativní povaze církve. Ale dění politické praxe nemůže být přesto lhostejné, má-li církev dnes tolik za potřebné klásti důraz na svobodu jednotlivce.

Není náhodou, že církev, ve své teorii i praxi totalitní (katolická), oceňuje tolik význam individuální svobody proti kolektivní masě a proti autoritářské státní moci. Srazil se totiž ve světě její konservativní totalita s jinými totalitami, velmi dravými a brutálními. A tyto mladé totality se nyní nerozpukají vyjevovat zcela upřímně, že nejsou ochotny trpětí soutěž jakékoliv jiné totality, třeba sebe krotší. Tím ovšem vzniká teprve i pro katolíky cena demokratických svobod a obrana demokracie v nich dostává leckde velmi vydatnou a většinou upřímnou posilu. Proto právě nemůže být ani poslední „protikomunistická“ encyklika lhostejná přívržencům demokracie. Také ostatně proto, že velmi silně podtrhuje význam svobodného zaměstnaneckého odborářství. To i protest proti zneužívání veřejné moci na úkor jednotlivce dokazuje totiž příliš jasně, že vlastní osten je namířen jinam, do onoho zneužívání veřejné moci, jehož nebezpečí je mnohem palčivější.

Katolická církev se dostává do zápasu mnohem úpornějšího, než je boj s upadajícím komunismem. Pro tento boj si potřebovala připravit situaci. Potvrzuje to nedělní encyklika proti nacismu, která byla přečtena v kostelích Třetí říše. Je neobyčejně ostrá. Ujišťuje věřící dokonce bojovnou obranou jejich práv „proti vůdci národa“ (t. j. německého). Přiznává otevřeně, že je zklamána provedením konkordátu, mluví proti pohanskému rasismu, stěžuje si na přímé nebo zastřené násilí, slibuje odpor proti násilí bez ohledu na dočasně neúspěchy.

Keč protinacistické encykliky je tedy jasná. Bude-li z toho nový „Kulturkampf“, nedá se zatím odhadnouti. Podle cyklického psaní o dočasnosti a pružnosti smluv, jimž odpověděl „Völkischer Beobachter“ na encykliku, mohlo by se zdát, že se nacistický režim cítí silně. Snad by mu byl boj i vítán z důvodů vnitřně politických. Nátlak nacistické strany, aby její členové vystupovali z církve, tomu nasvědčuje. Ale je také možné, že církev katolická dobře odhadla své možnosti, což bývalo její tradicí. Pak by se ovšem mohla státi mocnější střediskem odporu proti nacismu než protestantská „vyznavačská“ církev, „Bekennniskirche“, jež nemá zdaleka tolik opor zahraničních.

Je-li tomu tak, je při nejmenším velmi záhadné psaní o projevy některých katolíků u nás, kteří naznačují úmysl rozvinouti boj o katolický primát v ČSR. Byl by příliš nečestný a nebezpečný. Id.

Co je to zemědělství?

Zemědělská akademie — majíc patrně na zřeteli výtky, které se v poslední době činí agrární straně a které jí obviňují, že už se nyní tolik nestará o zájmy zemědělců jako spíš o leccos jiného — ohlásila nedávno, že podá novou definici pojmu zemědělství. Minulý týden ji skutečně vyhlásila. Definice dopadla velmi zajímavě:

„Názvu zemědělství se má nadále užívat jako nadřazeného pojmu pro všechny obory tak zvané biologické výroby, tedy pro obdělávání poli, luk a pastvin, pro chov hospodářských zvířat, pro lesnictví, zahradnictví, zelinářství, ovocnictví, vinařství a t. d. a příslušnými průmysly. V tomto pojetí je zemědělství výroba, ve které se hospodářsky usměřuje činnost organismů rostlinných

a živočišných, čítaje v to i zpracování produktů této činnosti, pokud se děje v přímé hospodářské vazbě s vlastní produkci."

Na první pohled je na definici nápadná její šíře. Oč se tu vlastně rozšiřuje starý pojem zemědělství, který kdysi znamenal asi totéž jako rolnictví? Podtrhli jsme to v citátu: o průmysl v užším smyslu zemědělský a o průmysl se zemědělstvím související. Podle této nové definice by tedy patřily pod název zemědělských podniků nejen cukrovary, lihovary, škrobárny, marmeládovny, továrny na cikoriku, mlékárny, které jsou vystaveny přímo na produkci určitých plodin a měly posud název průmyslu rolnického, nýbrž také křehárny, koželuhy, papírny, část průmyslu chemického a farmaceutického atd., protože tyto podniky zpracovávají „produkty, které vznikají usměrněním činnosti organizací rostlinných a živočišných“. Neboť tak to žádá uvedená definice.

Zdá se nám, že ona definice je znamenitým zrcadlem, v němž se obráží nynější politika agrární strany. Neboť definice připouští, co agrární strana obyčejně z faktických důvodů zapírá, že totiž agrární politika není už diktována jen zájmy zemědělské prvovýroby, nýbrž také a vlastně už víc zájmy průmyslu, který tu blíž, tu volněji se zemědělskou prvovýrobou souvisí. Řekl bychom to místo důmyslných definic asi takto: zemědělství se industrializuje. Tváří se v něm, podobně jako dříve v hornictví, hutnictví, textilu atd., velké zájmové skupiny s vlastním kapitálem, s nákupní i distribuční organizací, jakási to obdoba koncernů, kartelů a trustů. Marxista by tomu řekl, že se koncentruje agrární kapitál výroby i finanční. I to se jistě do značné míry děje. Ale ještě víc než kapitál se koncentruje politická moc nad zdroji zemědělské výroby. To se projevuje především snahami o t. zv. usměrněné hospodářství. Usměrněování tu v podstatě znamená, že velké nákupní a distribuční organizace, t. j. ony agrární obdoby průmyslových koncernů, trustů a kartelů, monopolizují trh zemědělských plodin a produktů zemědělského průmyslu. Máme tu v obilí, zčásti v mléce, usiluje se o to v mase, v obchodu s pšou, v úvěrnictví atd. Drobný zemědělský prvovýrobce se dostává do úplné závislosti na těchto organizačních mamotech, které mu diktují ceny, množství výroby, odbytiště atd., docela stejně jako je drobný voňavkářský obchod závislý na své továrně, která mu dodává a stanoví ceny mýdel, parfumu atd., a která mu po případě i poskytne (za svých podmínek ovšem) úvěr na zařízení obchodu.

Ne chceme nijak rekriminovat. To je docela logický vývoj, který souvisí s technickým a organizačním pokrokem. Jde jen o to, jakým cílem tento pokrok a tato organizace slouží. Je to holé faktum, že agrární strana už dávno není stranou drobných sedláků, nýbrž stranou agrárního kapitálu. Proto také není skončen politický vývoj venkova. Podobně jako v kapitalismu průmyslovém vyvstala s drsnou naléhavostí sociální otázka dělníka, vyvstane na venkově sociální otázka zemědělského námezdníka a drobného zemědělského vlastníka. Jinými slovy: začne se vyvíjet také agrární socialismus, jako se vyvíjel a vyvíjí socialismus městský a průmyslový. Nezáleží na tom, kdo jej bude politicky organizovat, zdali některá z dosavadních socialistických stran, nebo strana lidová, nebo nějaké křídlo agrární strany, nebo dokonce strana nová. To všechno je možné a závisí to na okolnostech. Ale jestli se velmi nemýlíme, jde vývoj v celku tímto směrem. Pro myšlenkově živý, praktický a průbojný socialismus je tu veliké pole působnosti.

Z. S.

Sliby se mají plnit!

V jednom z pražských denních listů byl otištěn před několika dny tento dopis:

„Pane redaktore, nevím, zda někdy také čtete motoristické časopisy. Nedostanou-li se vám do ruky, je to škoda, neboť byste se mohl přesvědčit jak pořádní občané, nepřisloužející ani k pravici ani k levici, jsou zaujatí proti vládě a zákonodárným sborům daleko ostřeji, než fašisté i komunisté. Já sám nejsem žádným motoristou, ale domnívám se, že to, čemu se říká pomoc motorismu, byl husarský kousek, který se neměl stát. Mezi námi obyčejnými lidmi je dosud zakořeněna víra v dané slovo. Často můžeme slyšet frázi: co jsem slíbil, u dělám, ať to stojí třeba sako. Proto plně chápnu, že mnoho lidí je proti vládě roztrpčeno a klade otázku, komu má národ věřit, když jeho vůdčové nedovedou své sliby dodržet, ani v takovém případě, kdy nešlo o sako, nýbrž jen o zisky lihovarníků a benzínářského kartelu. Promítnete-li do této záležitosti zprávu, že agrárnícké družstvo hospodářských lihovarů zaplatilo za poslední

leta na daních 2 miliony Kč a z „dispozičního“ fondu že za tutéž dobu vyplatilo hodně přes 20 milionů Kč, tu věřte, že se v podpalubí rodí mnoho všelijakých septů, které rozumní lidé pak ztěžka vyvracejí. My nejsme tak bohatí, abychom si mohli budovat hřbitov vládních slibů v době, kdy potřebujeme, aby celý národ věřil své demokratické vládě, že všechno její počínání je vedeno jen snahou zabezpečit stát. Proto slíb-li veřejně něco většina členů vlády v čele s ministerským předsedou, mají slib splnit, neboť právě proto jsou v čele národa, aby dávali příklad.

Pane redaktore, nevím, zda tento dopis otisknete, ale než jej zahodíte, uvažte zda mnohdy třeba nepřijemná pravda není lepší, než hnilobné mlčení.

Vás

X. Y."

Abychom úplně porozuměli tomuto dopisu, musíme si stručně zopakovat několik skutečností.

Je tomu již přes rok, co vyšla v „Českém slově“ anketa „Jak pomoci československému motorismu“. Ankety se zúčastnila většina členů vlády v čele s panem ministerským předsedou, dále pak představitelé různých politických stran a četní průmyslníci. Obecně bylo v této anketě konstatováno, že vývoj motorisace našeho státu byl zabrzděn řadou nevhodných zákonů a nařízení, a jednomyslně byla konstatována nutnost pomoci motorismu snížením cen vozů a zlevněním provozních nákladů. Hned po otištění ankety zahájil národohospodářský odbor předsednictva ministerské rady z rozkazu předsedy vlády jednání se zástupci kartelu pojišťoven, benzínářů, lihovarníků, se zástupci automobilového průmyslu a obchodu, s ministerským finanční atd.

Jednání se nečekaně protáhla a skončila neúspěchem. V červnu sice vyšlo vládní nařízení o úlevách pro motorismus, ale byl to jen stát, který přinesl rozvoj motorismu finanční obětí, snaže se získat poskytnutím daňových úlev nové kupce pro motorová vozidla. Velké zklamání z této kusé akce bylo zmírněno prohlášením pana předsedy vlády, který v interview označil vládní nařízení o pomoci motorismu jen za první etapu velké akce, kterou vláda připravuje, vědoma si jsou nesmírné důležitosti motorisace státu.

Po rozhodných projevech představitelů vládních stran a po novém slibu pana ministerského předsedy měli motoristé jistě právo se domnívat, že vláda se energicky postará, aby všechny překážky rozvoje motorismu byly odstraněny. Že naděje tyto byly oprávněné, dokáže snadno kursovní listek pražské burzy. Po anketě i po interview s panem předsedou vlády stouply značné akce našich automobilových továren.

Taková byla tedy situace ještě v polovině roku 1936. A nyní se podívejme, co se stalo od té doby.

Byl dvakrát již zdražen benzín a bude zdražen podle prohlášení kartelu benzínářů po třetí. Rovněž kartel pojišťoven již veřejně ohlásil, že připravuje zdražení pojistných prémie povinného ručení, a do třetice usilují i lihovarníci, aby v lihobenzinové směsi bylo napříště 25% lihu, místo dnešních 20%, což by znamenalo zase další značné zdražení provozu. Vidíme tedy, že místo pomoci motorismu přišel další boj proti němu pomocí zdražování provozu, a že motoristé mají plně právo spravedlivě obviňovat vládu, že nejen nedodržela svých slibů, ale že dokonce dovolila, aby proti jejím slibům byla situace motorismu dále zhoršována.

Uvážíme-li, že boj o pomoc motorismu sledovalo nejméně půl milionu občanů — přímých zájemců a i valná část veřejnosti, tu musíme si položit otázku, kolik podobných zklamání a rozčarování ještě veřejnost potřebuje, aby se začala dívat na sliby a prohlášení členů vlády s nedůvěrou?

Jan Hrubý.

Ještě o pražské německé fakultě lékařské

K poznámce, otištěné v čísle 9 „Prítomnosti“, dostalo se nám od děkanství a profesorů lékařské fakulty pražské německé university vysvětlení, které uveřejňujeme:

V případě devítileté Anny Beranové, u níž byl rozpoznán mozkový nádor, nešlo podle ujištění, jehož se nám dostalo, prof. Gamperovi naprosto o nějaké počeňování práce našich lidí. Když bylo zjištěno, že děvčátko může být zachráněno jen operací a že tu jde o mozkový nádor polohy nesmírně nebezpečné, při němž i operace zkušeného chirurga je věcí nejvyššího riskantní, snažily se různé korporace i vládní jednotlivci u nás sehnati finanční prostředky, aby děvčátko mohlo být operováno u některé z největších evropských kapacit v tomto oboru. Pro případ tak nebezpečný přebázela v úvahu jména čtyř či pěti profesorů v Paříži, Londýně, ve Švédsku nebo ve Vídni. Když všechny pokusy o sehnání finančních prostředků selhaly, spojil se prof. Gamper osobně s prof. Schönbaaerem

... Videl a dosáhl toho, že dievčátko malo byť prijato zcela bezplatne na vídeňskú kliniku a operácia na ňom mala byť rovnako bezplatne prevedená. Zde nešlo o žiadny iný motív než o to, aby život a zrak nemanajetného dievčátka boli zachránené. Keďže Anny Beranové však si bez akéhokoľvek sdelení jedného z dievčátka vyzvedli a odvezli. Teprve z poznámky „Prítomnosť“ se prof. Gamper doviedol, že sa dievčátko dostalo na kliniku českou. O tom, že by tento prípad byl nějakým „závažným“ podezrievaním práce našich ľudí, tedy nemůže být řeč. Naopak, členům německé university na dobrém poměru s českým kolegům velice záleží a je jim nepřijemno, kdyby jejich dobrý poměr k nim měl chybným výkladem podobného případu být kalen.

Ze poslání pacienta onemocnělého tak nebezpečným mozgovým tumorem zahraničným specialistovi je samozřejmou věcí, svědčí i jiný nedávný případ z téže university. K témuž profesorovi přišel mladý český přírodovědec, jemuž český profesor sdělil správně diagnosu mozgového tumoru a jehož doporučil k pařížskému specialistovi. Mladý učenec však neměl prostředků, aby odjel do Paříže. I v tomto případě se podařilo dosáhnouti toho, že vídeňský profesor Schönbauer provedl bezplatně a bez jakýchkoli nároků na uznání na mladém českém akademikovi s úspěchem nebezpečnou mozgovou operaci. Profesor německé fakulty ovšem v plném rozsahu potvrdil diagnosu svého českého kolegy a ani v tomto případě snad nestavěl vídeňského specialistu nad pařížského, nýbrž jednal i v tomto případě s čistě lidského hlediska, jak umožnit pacientovi co nejrychleji operaci u odborníka co nejzkušenějšího.

K poznámce, že „v poslední schůzi sboru, která se zabývala jmenováním profesora pro pathologickou anatomii, byl předstíran souhlas ministerstva“, nám sděluje děkanství lékařské fakulty německé university, že veškerá sdelení, která v této věci byla sboru učiněna, byla konformní s informací ministerstvem školství udělenou ústně děkanovi a dvěma členům fakulty. Co se týče kandidáta na stolec pathologické anatomie na pražské německé lékařské fak. je jím prof. Albertini z Curychu. Je to lékař neobyčejně rozsáhlého vzdělání, absolvent francouzské lékařské vědy, jenž studoval v Paříži, Ženevě a Curychu, švýcarský státní občan, jenž perfektně ovládá i francouzštinu a itaštinu, a lékařská fakulta pražské německé university při návržení tohoto kandidáta neměla jiných cílů, než získání znamenitého odborníka a současně reprezentanta evropsky mezinárodního ducha.

literatura a umění

Alexander Matuška:

Čím bol Vajanský Slovensku

Jubileá.

Skromne a nijako, bez dosažnejších citových záchvov alebo rozpomienok a bez intelektuálnych vznetov prešlo nedávno výročie Vajanského. Málo záležalo tomuto národu vždy na hodnotách, i na tých, ktoré „uznával“ len on a nikto druhý; jeho pomer k nim býval skôr liturgický a dekoratívny, než bolestný a žitý. Dnes sme toho svedkami skoro napospol. Je niečo zhnitého v štáte dánskom: slávi sa na pr. jubileum Štúrovo a národ Štúrov vec odvíva tuje, odfrázuje a odreční. A tak vždy a všade. Osoba sa oficiálne poospevuje, vyvesí sa obraz a — hotovo. A nikto nemá v tomto obecnom plávaní po povrchu a v sériovom stavaní pamätných dosiek potápačské, prehodnocujúce a obrazoborecké sklony — s obdivuhodnou otrlostou opakuje každý, čo bolo povedané stokrát a tisícokrát. Stáva sa ovšem preca len, že si tu a tam niekto dovoli; potom sa ukážu v plnej svojej výzbroji redaktorské existencie, vynikajúce tým darom prírody, ktorý sa dá nazvať zápalistou obmedzenosťou. Pretože kultúrnym netreba byť, ale treba sa ním tváriť a to tým úplnejšie, čím je neodbytný pocit nekultúrnosti silnejší a dotieravejší,

rozhodla sa táto garda ukazovať sa kultúrnou tým, že trvá na velikosti stvoreného a že sa hystericky (ale zároveň pri plnom vedomí) vrhá na tých, ktorí skúšajú nové pohľady a ktorí skúmajú nosnosť minulých hodnôt dôkladnejším preklepom. A verejná mienka, ktorá sa tak vytvára, býva potom náchylná vydávať veci, vytvorené pred prevratom, za non plus ultra.

Vajanský.

Musí nám byť dovolené, aby sme svoju literatúru chápali trochu aj ako moc a mocnosť života a nielen ako vec literárnych príručiek, historického zaradenia a možnosť habilitácie. Pomer y, v ktorých bolo vytvorené dielo Vajanského, nerobia toto dielo ani horším, ani lepším — je také, aké je. Ostatok je buď ignorantstvo, alebo fixovanie, alebo konečne nejaká národná veda literárna. Vajanský je práve ten autor, ktorý nám je zo všetkých najvzdialenejší, ideologicky i básnicky. Nehovorí ani k našim smyslom, ani k nášmu rozumu, ani k našej obraznosti; posvätná nuda len. S jeho novinárskym pôsobením sa sviezla i jeho činnosť umelecko-spisovateľská: pretože v novinách bol čímsi ako reprezentantom Slovákov, počalo sa podobne hľadať i na jeho dielo románové a básnické; avšak v tejto oblasti bol Vajanský našim reprezentantom len na chvíľu; a bolo by zlé, keby ním bol ostal. V tom, že bol grandiózne precenený, má ostatne sám prsty: voštylizoval sa rád a sebaobdivne v národnú drahocnosť; osvojil si diktátorské manýry a celkom úprimne (pravdepodobne!) si hral na neslýchaného, veľkého umelca. Po pravde povedané, začalo to vlastne skôr: s malým Svetorázom sa veľmi maznali už doma, v rodine; a ačkoľvek ho, ako sám hovorí, jeho otec vychoval v bázni božej, presvedčovalo ho celé jeho okolie po celú mladosť, že má byť veľkým umelcom.

U veľkých spisovateľov, alebo aspoň u originálnych, není možno najst predkov; a keby boli najdení — bývajú — nemá to smyslu, nedajú sa vplyvmi vysvetliť. U Vajanského možno určiť bez zbytku jeho rodokmeň; možno urobiť viac: možno prstom ukázať na jeho deťbu a skúmať jej odrazy (ak to často není niečo mené dovolené). Umeleckými predkami jeho sú zvlášte Spielhagen a Turgenev — práve vzhľadom na nich, hlavne na posledného, je jeho dielo typickým deťbom. Sám uvádza ešte Tolstého: deväťkrát vraj prečítal „Vojnu a mier“. Ale bodaj sa bol k tomu nikdy nepríznal. Je to totiž fatálne s umelcom, ktorý tak mnoho číta Tolstého a tak málo sa v ňom z neho uchytí. Po Tolstého spôsobu divania sa nenajdeme u Vajanského stopy; čo najdeme, je pravý opak. Vajanského pohľad není priamy, je zatažený; nevidí celý život: pred ohromnou spúšťou života sa Vajanský tvári fikovite; a čo podáva, je falšovaný, nepravý život; nepravý a padelaný nie z dôvodov umeleckého výberu, ale pre staropanenskú háklivosť autorove. Nemá onej všeobjímavej sympatie so životom vo všetkých jeho prejavoch, akú najdeme len u trochu na seba dbajúceho spisovateľa a ktorá je prvoradou podmienkou veľkej prózy. Ničoho sa tvorbu nezabavuje a ničoho sa nedotvára. Nebojí, spôsobuje zívania. Je to spisovateľ pre tých, ktorí sú zaujatí „pre všetko vyššie“, ale ktorí sa v podstate dajú najradšej chytiť bravčovými hodmi. Nikde nevidíme, že by sa autor niekam nosil a vynášal odtiaľ niečo — samé aranžerstvo len. Z ruskej literatúry, ktorá bola jeho vyvolenou, nepochopil Vajanský vôbec nič; a keby bol pochopil, bolo by mu to pomohlo v jeho

politickéj koncepcii; nepochopil, že je priamou alebo nepriamou, zastatou alebo nezastatou kritikou ruskej spoločnosti. Škoda! A rusko-japonskú vojnu, ako známo, si prehralo nie Rusko samo, prehrali mu ju — Židia a Gorkij... Škoda, preškoda!

Typ

V jednom jeho románe hovorí dáma pánovi tak: „Ani som nevedela, že ste takým ctiteľom krásy, už či takej, alebo onakej.“ O Vajanskom vieme dnes bezpečne, že bol ctiteľom krásy, takej či onakej; a vieme aj, že to je všetko. O kráse o mnoho viac hovoril, než ju videl a žil. V tom je celý; banálne cítiť a „poeticky“ sa vyjadrovať, tak poeticky, že pri štrikovaní v jednom tahu vzdycháme. Miesto, aby sa díval a hlavne videl a organicky sa vyjadroval, miesto toho sa len u m n e pozeral a c i t n e volal. Ideologie jeho pohľadu na svet je banálne meštiacky idealistická; jeho pohľad bážlivý a sľušivý: silou mocou vytvára idylu a — farbovať. Co máme pred sebou, není ani trochu kosmos, je to len Turč. Sv. Martin a v najlepšom prípade širy svet; nebol človekom kríz, priepastí a tajomstiev a unikajú mu preto i vo svete: nestačil na ne proste, nemal na to buniek. Nikdy nás u neho nezamrazí. Netrápi ho Boh, polieva všetko rozriedenou vodičkou theologickou. Nepodáva ani vášne, ani myšlienky; i tragično, i komično mu zostávajú zúfale zavreté. Tvrdivia sa, že v jeho diele je plno „myšlienok“. A vskutku. „Ženské srdce je divná hádanka.“ „Ženskú s ženskou ani hrob nesmieri.“ „Keď ľudia cítia pod nohami pevnú pôdu, cele ináč po nej chodia, než po neistom trasovisku.“ Svätá pravda. Lenže: potrebovali sme tieto myšlienky, nepoviem v románe, potrebovali sme ich vôbec? Je samý polotvar a prostrednosť: skôr nasladlý, než sladký; skôr umravněný, než mravný (jeho mravnosť v i e perfektne o sebe a prísne si podopiera boky); skôr pobožný, než zbožný; skôr devotný, než pokorný. A v celku rozumný entuziast, ako každý Slovák.

Postavy (mužské).

Pracuje sa aparátom pohádok: absolútna beloba jedných, absolútna čerň druhých. Ale to je ovšem len snaha: opravdove bielych ani opravdove čiernych Vajanský nevytvoril; čo vytvoril, sú fádne, pretože abstraktné vzorky čistoty alebo nemravnosti. Psychologom není, pristupuje k svojim postavám z vonkajšku; zostáva u p o z a gest, robí svojim osobám choreografa. Jeho hrdinovia nemajú súkromia, žijú len pre scénu; celý ich duševný život je v tom, čo hovoria. Nemajú mimiky, sú tógovití. A zle sa to vymstilo: z celého diela Vajanského, románového a novelistického, nemožno vybrať jednu jedinou postavu, ktorá by žila, stála na nohách a bola nám niečím, milovaným alebo nenávideným.

Príklad: hrdina románu Kotlín, Andrej Lutišič — ako hluché meno a aká mátoha! Autor sa predovšetkým štedre postaral o kulisy: Lutišič žije v kaštieli, samozrejme, od toho je zeman; ale není kaštieľ ako kaštieľ a toto je kaštieľ u literárneho kýča. Sú tu verandy, terasy, galérie, bazén, vodomet, herny, meďorezy, bibliotéka, busta Homéra a Shakespeara; risality, palmy, aglávy, liany; lustre a reflektory. Lutišič má ďalej parížsky faeton, ruského ryzáka a zlatošitý indický chalát; fajčí havanna, vraví: pah!, trpí spleenom, píše si denník a píše román; a chová si revolver. Má

ďalej krásne modelovanú hlavu a barytonový smiech; z očí mu šľahá nedobrý plameň. Je protikladný a démonický, takrečeno. Smäd po vedách: odberá všetko, čo sa zjaví „na obzore svetových literatúr“. Keď žil v Pešti, mal tam pomer „s vychytenou, na slovo vzatou Ivicou peštianskeho korza“. Cestuje a píše si denník svojej cesty (kapitola sa samozrejme volá „Odyssea“); a v ňom sa rozpráva s Franciou ako Viktor Hugo s oceánom. Vráti sa domov, do svojho kliše-kaštiela a pretože ho slovenskí vlastenci potrebujú, chodia k nemu a chcú ho spasit a uviesť v národ. Lenže to nejde len tak — videl svet, je ateistom; sám o sebe hovorí, že je „strašným mučedníkom svojej nevery“. Avšak „na temnom úzadi jeho zúfalstva zkrkol obraz mladej devy.“ Mladá deva mu hrá na cytaru, na čo on začne veriť v nesmrteľnosť duše. Byronsky sa pred mladou devou produkuje, takže ona čaká už spoveď; ale ovšem, zločinu nikde, len taká peknoduchá rozorvanosť. A na koniec sa zastreľí.

Srovnať spôsob, akým v tomto románe kreslí Vajanský „mladých“ s „Otcami a deťmi“ (ideologická predloha Kotlína), a sme s výšky — a veľkej — na smetisku. Národ je týmto Vajanského mladým (majú to byť hlasisti) stádom a bídou masou; memorandum považujú za „detinský škvár“. Iné ich vlastnosti: sú perverzni a dravo smyslní; netancujú a nepijú — len na koniec, aby sa dokázala ich bezzásadovosť. Lhári, darebáci a bezcharakterníci.

Postavy (ženské).

Osoby dievčat a žien — najsladšie stránka Vajanského. Tanec je sodoma, a koketstvo stavia Vajanský procky p r o t i ženskosti. Dievčatá sú šumné, švárne a driečne: majú slastné telo a opojný pohľad; v črtách im tróni prelest a vôbec z nich „le n t a k žiari ženský pôvab“. A žiadna nemá srdce, ale samozrejme srdiečko; a každá sa pýri a stydlivá je ako svätý obrázok.

Bravo páni literáti,
dejte pozor na ženské,
byť i písemnictví pošlo —
jen když bude panenské.

Toľkou nadnebeskosťou a toľkými talentmi neobdarovala svoje hrdinky ani George Sandová; a to je už slovo. Hrdinka Kotlína, Lejla, partnerka Lutišičova má hlboké magnetické oči, dlhé krásne ruky, plet jej svieťí ako karrarský mramor; maliar Skladanský ju volá „princeznou z drotárskej rassy“, jej vlastný otec „nádherným božím stvorením“ a Lutišič: „tys nie jednoduché stvorenie“, a vôbec je ona „okrasou národa“. Lejla je „umelecky naladená“; hrá na cytare a to vlastné fantázie a kompozície. Ako? „Ani vetrik nemohol sa ľahšie dotýkať Aeolovej harfy, ako prsty devine strún“. Dost už? Má vlastné myšlienky o hudbe, slovenčine a literatúre. Lenže ovšem si ich necháva pre seba a za svet ich nevyjaví. Teda typický Rosenwasserroman. Jestliže je princíp oddelenia rozkoše od lásky umelecky plodný, je puritánske mlčanie o rozkoši umelecky neplodné; a to je prípad Vajanského. To je to, čo robí z jeho románov pôstnu literatúru s anjelskou erotikou a sladkosťou perníku.

„Forma“.

Jazyková složka v diele Vajanského sa hodnotí kladne i tými, ktorí sa inak k nemu stavajú záporne. V skutočnosti je jazyk Vajanského na slovenčinu veľmi „ele-

gumový", ale nič viac; alebo i tak: elegantný, že to už bolo podozrenie. Vajanský nemá žiadnych štýlových trouvaillies a skôr než čo iného, frizuruje jazyk, zmlonizuje ho; to zaiste neznamená byť veľkým tvorcom jazykovým. Ako je naopak jeho jazyk literársky v zlozom slova smysle! Je našim najknižnejším autorom: zbeletrizuje, zliterárniči, čoho sa dotkne. Jeho próza nemá tyárna: ako nemal nikam chuť letieť, nespútalval tiež nič a neprekleňoval. Jeho adjektívum je na to korunným svedkom: je banálne a crátne a vrchovate otupané.

C e l o k.

Jestliže je nejaký autor cenový, keď nie inými, aspoň svojimi, býva to vedľa mnohých iných príčin, myslím, hlavne preto, že vyslovil niečo tomu národu vlastné a hlboké. Tak teda: poznávame sa vo Vajanskom? Ano, so svojej stránky filisterskej; vystihol iba našu zápecnosť — jeho dielo je apothéozou zápeca a závetria. Vystihol to nižšie v nás, to, čo sme nezískali, ale čo sme dostali. Ľuďom slobodným je dlhší pobyt v jeho svete nemožný — lapá sa priamo po vzduchu, tak je to zatuchlé a nevzdušné a živé duchom popstvá.

Čo predvädza, nie sú konflikty človeka s Bohom, ale s katechizmom; nie s morálkou, ale so starými panami; nie medzi mužom a ženou a to ani medzi svätcom a sväticou, ani medzi samcom a samicom, ale medzi dvoma exaltovanými tutmákmi.

Mal predmetom veci prosté a veľké: Boha, národ, vlasť, nestačil však na ne a písal o nich so stanoviska: škavý čitateľ si už zaiste všimol...

Realista? Tam, kde by sme si priali, aby myslel realne, myslí frázovite. Romantik? Kde by sme si priali, aby myslel v perspektíve, myslí prízemne. Romantik? Ale aký vonkajškový! S akým smyslom pre praktické! Klasik? Ale nespútava svet so stanoviska rozumu, lež so stanoviska zdravého rozumu, čo je rozdiel.

Omyly v politickej koncepcii mu bývajú ochotne odpúšťané; nemôžu však byť. To nie sú tragické omyly, to sú omyly zadebnené.

do ba a lid é

St. Jandík:

Pohnutý osud

(Život a smrť Jana Hrašeho.)

II.

Počátkem roku 1927 odjíždí Hrašeho žena Natalie Nikolajevna na práci do dolů, na jih a Hraše zůstává v Moskvě sám. Její odjezd je vlastně zakončením jejich dosavadního soužití. Hraše trpí silnou neuralgií a projevuje neobyčejně silnou touhu spatřit po letech odloučenosti sestru, která žije v Praze, neboť, jak praví „... je zapotřebí příliš mnoho psát, abych mohl vyjádřit to, co za léta se ve mně a okolo mě nahromáždilo. Bohužel, to je trochu těžké a dokonce neúněmné a já pořád mám naději, že se uvidíme a já budu moci s Tebou osobně promluvit.“ Zve sestru do Berlína, kde bude koocem července. Žádá ji, aby přijela přesně, kdy napíše, protože „nemůže disponovat s sebou“. Naléhavý tón dopisu prozrazuje, jak touží po setkání. Schůzka se neuskutečnila, protože se minulí, Hraše, který žije sám a dosti uzavřeně, poznává tehdy v Berlíně inteligentní ženu komunistku, a cítí, že je mu duševně velice blízká. Možná, že v jeho životě zna-

mená osudný přelom, neboť se snad nechťíc, stala jakýmsi mostem, prostředníkem, mezi Hrašem a svými známými, Němci.

V dopise, v němž se Hraše omlouvá, že „nepíše jen proto, že se stydí, že zapomněl po česky psát“, ličí, jak vzniklo nedorozumění mezi ním a Natalií Nikolajevnou:

„Příčinou našeho odčizení — byl vlastně „třídni boj“. — Je to trochu směšné, avšak bohužel pravda. Jak víš, já (N. N.) vyhledal před léty ze strany a to bylo příčinou její inklinace nejdříve k jejím příbuzným, potom i k jich myšlenkovým názorům. Výsledkem toho byly neustálá nedorozumění a potom zjevné nepřátelství a vymězení všeliké solidárnosti, jak morální, tak i hmotné. Všechno to již přebolo, jen k vůli chlapci dělám mi vše to jistě potíže.

V létě v Berlíně seznámil jsem se s jednou soudružkou a já velmi brzy jsem s údivem konstatoval, že vlastně jsem ještě nepotkal a neviděl člověka, jenž byl by mi tak blízek v každém ohledu, že já dokonce s ním mohu být veselým, dokonce sebe ne nepřijemným člověkem a hlavně — že nemusím skrývat své „já“. Das alles hat auf mich so einen Eindruck geübt, dass weder meine pessimistische Erfahrungen noch das Alterunterschied (sie ist 28) und mein tiefer „Nationaler Antagonismus“ mich daran nicht verhinderten kanten, ihr — man hat schon nicht All zu viel — meine Freundschaft anzubieten. Do jisté míry jsem byl tím překvapen, že můj návrh byl přijat, jelikož jsem nenakrýval stinné stránky svého, iekněme třeba hmotného stavu, ani svých 41 let, dvě děti atd. Ještě možná třeba poznamenat, že je člověk hmotně samostatný, zvyklý na jistý blahobyt (sčkoliv otec byl litograf, uměl, — a. d. —) „zkoušený“. — Pracovala ve Francii, Anglii a Americo, takže neměla jisté žádné iluze o tom, co jí očekává. Píši o všem tom proto, abych Ti dal jistý pojem o tom, proč jsem se rozhodl po třetí se oženit a doufám, že i Ty budeš s mou volbou spokojena, až se s ní seznámíš. Jmenuje se Käthe, mluví a píše po německy, francouzsky a anglicky — bývalá učitelka, teď polit. pracovnice — píše o hospodář. otázkách.“

Hraše nyní žije opět klidněji. Jsou ovšem věčné starosti o štastvo a podobné věci. O politických poměrech se nezmiňuje. Jen tu a tam nepatrná zmínka slovem, jako: „Je jiný kurs.“ To je vše. Také o sobě a o své práci a cestách píše velice málo, a píše-li, odbude vše letnou zmínkou, že byl 6 neděl nebo měsíc na cestách. Snad ani není dobře o takových věcech psát.

Asi v roce 1928 se dějí v odborových organizacích různé změny. Odbory už nemají té politické váhy jako dříve. Vůdce odborů Tomskej je neustále zatlačován do pozadí a jeho stoupenci a spolupracovníci s ním, Hrašeho už na zahraniční cesty neposílají, svěřují mu však poslání uvnitř hranic Sovětského svazu. V dopise z roku 1929 se omlouvá, že píše německy:

„... to je zlé — zapomněl jsem mateřskou mluvu — dovol mi psát německy a lass Dich in Deinen nationalen Gefühlen nicht kränken.

V poslední době (asi rok) musel jsem mnoho překonat, obzvláště po stránce politické. A výsledkem toho všeho — že jsem dosadil mnoho ze své životní energie. Teď bych se měl aspoň částečně zotavit, ale mám stále mnoho práce a ku zotavení málo příležitosti. Jediná naše útěcha je náš silný životní kofen. Politické události u Vás sleduji s velkou obavou, zdá se, že fašismus uzrál.“

Hraše v těchto letech je většinou mimo domov; celé týdny i měsíce cestuje po evropském Rusku a vykonává poslání i na Dalekém východě, kde je půda horká a nebezpečná. Jeho rodina je zatím v Moskvě a těžce nese jeho dlouhou nepřítomnost, která ke spokojenosti rodinného života nikterak nepřispívá. Politicky je Hraše „úchylnkou“, stoupencem Tomského, a proto se mu ukládají nejtěžší práce. Nechme o tom mluvit jeho samotného:

„Před několika dny jsem se vrátil opět do Moskvy — 4 měsíce jsem byl ve vesnici na obilní rekvizici. Bylo to velice těžké, obzvláště vši, také práce, ale jsem už tomu zvyklý. Z posledních tři let jsem dvě léta strávil na východě mimo Moskvu a byly na mne vloženy nejtěžší a nejpodvodnější úkoly organizace. Měl jsem totiž několik „úchytek“ a proto takovou spoustu různých úkolů. Rád bych Te viděl, to přání se stává stále silnější. Člověk nikdy neví, jak dlouho bude živ. V nejbližších dnech odjíždím na měsíc na sever do Murmanska — nebo do Pamiru — k seti. Zdráv jsem, ku podivu, zřekl jsem se ale svého indivi-

duelního a rodinného života, který zanikl v kolektivité. Ale to vše bych Ti rád pověděl osobně a ústně a musíme doufat, že se uvidíme. Zda letos v létě nevím, ale zcela určitě v příštím roce. Měla bys mně více psát. — Nemáš tušení, jak mnoho náletů a odříkání člověk zakusí, stane-li se „rudým“ a divokým.

Díky mému cestování, jsem úplně rozedrán, bylo by velice nutné, abys pro mne něco koupila. Ale na putičnou valutu musíš rok posčkat. Co potřebuji, hlavně pár dobrých bot (číslo 39), teplé prádlo, prádlo vůbec, kávu a mýdlo.“

Zdá se, že jeho korespondence je sledována, protože dopis končí zajímavou poznámkou: „Piši německy, aby nebylo podezření, že jsou nějaké tajnosti.“

Dopis posílá po německém inženýru, pracujícím v Sovětském svazu, který jede do Německa. Příbuzní inženýra zahrnují otázkami, jak se Hrašemu v Moskvě vede. A německý inženýr odepisuje:

„Přejete si slyšet něco bližšího o Vašem panu bratru? Tak dalece, jak jej znám, těší se dobrému zdraví. Zda-li se za nynějšího stavu v Rusku cítí dobře, to nemohu tvrdit, neboť o tomto tématu není v Rusku snadno se z politických důvodů bavit. Myslím, ale přece, že je i po této stránce spokojen.“

Ve všech dalších zprávách od Hrašeho se ozývá silný pesimistický tón. Nechce psát o poměrech, v nichž žije a pracuje. Odkazuje své příbuzné na soudruhy, kteří přijíždějí z Moskvy, že jim sdělí ústně, jak se mu vede. Ale na otázky všichni odpovídají vyhýbavě, že myslí, že dobře.

V červnu 1933 se Hraše vrací z pětiměsíční cesty do Charovska na Dálném východě. Vrací se vyčerpan tělesně i duševně, jak o tom svědčí jeho dopis z 12. července:

„Milá sestřičko, Toničko!

Asi se tomu podivíš, že jsem dosud živ a píši Tobě. Já se tomu sám dosti divím, protože mé životní perspektivy počítám ne na leta, ale na měsíce a dokonce dny. Nemohu Ti vše vypsat, jak bych chtěl. Kdybyš zde byla, musel bych Ti několik dní po pořádku vše vysvětlovat, abys vše pochopila, i můj stav — duševní i zdravotní, můj životní „tonus“. Nemohu říci, že jsem smrtelně nemocen, avšak přepracován i vyčerpan úplně. Především lékařské vysvědčení moskevské kliniky, kde je řečeno: arterio sklerosa, katar žaludka i neurasthenia v nejvyšším stupni. S žaludkem je to možná ještě hůře — chci udělat analýzu na rak.

Nalézám v sobě rozhodnost i energii psát Ti díky tomu, že jsem na dovolené na jihu, v sanatoriu, kde mě trochu postavili na nohy a já jsem se trochu vzpamatoval. To je každoroční odměna za práci, hlavně politickou, a dosud hlavně tím jsem se držel. V tomto roce je to horší a já se bojím myslet na to, jak potíhu dále zase celý rok. Řeknu Ti jen to (abys pochopila), že zkušenosti a zkoušky před 12 lety nemohou být porovnatelné se současnými. A hlavně to, že jsem na 12 let starší — brzy 50 ...

Tedy co se týče dcerky. Ty nemůžeš sobě představit, jak mně to vše mučí. 4 leta jsem platil po 30 rub. měsíčně u soudu, doufaje, že přece jednou pošlou Ti peníze do Prahy, jak mi to několikrát slibovali. Byla to jediná naděje, protože soukromě nemohu poslat ani krejcar. Asi před rokem jsem přestal platit a chtěl jsem ty peníze vyzvednout a aspoň něco za ně koupit. Bylo s tím oplétání, potom opět musel jsem na několik měsíců ujet na Urál a když jsem přijel, sdělili mi, že peníze jsou skonfiskovány v důchod státu, protože se nikdo o ně nehlásil. Nadával jsem, křičel, podával žaloby, avšak bezvýsledně. Všude noví lidé, nikdo nic neví, co bylo dříve. — Je to podivné, avšak je to fakt — mohu Ti ukázat dokument — výnos, jenž jsem obdržel.“

V roce 1934 onemocněl Hrašův nejstarší synek Volodka záškrtkem. Když se zdálo, že nemoc přestál, nastydl se v nemocnici při koupání a dostal zápal ledvin. Jeho zdravotní stav je velmi zlý, téměř beznadějný.

Koncem roku odjíždí do Prahy český inženýr, komunista, a Hraše po něm posílá příbuzným pozdrav s tím, že se od něho dovědí o něm vše, co je může zajímat. Ale ani on neříká nic bližšího, ačkoliv bydlel s Hrašem v jednom domě. Hraše nedal o sobě vědět téměř rok. Přihlásil se teprve v srpnu 1935:

„Chci využít cesty našeho chefing. prof. Gelperina N. I. do Prahy, aby Ti předal tyto řádky i srdečný pozdrav. Jak vidíš, dosud jsem živ — ačkoliv to jde už velmi s kopce. Žijem však tak, že nepozorujeme, nevidíme svůj vlastní osud. — Den za dnem běží, měsíc za měsícem, rok za rokem... vždy mám naději, že přijedeš, že Ti budu moci ústně říci vše, o čem není možnosti napsat. Jsem přesvědčen, že cesta sem byla by pro Tebe velmi zajímavou. Leccos můžeš se dozvědět od profesora Gelp., který bude v Praze 2 až 3 dny.“

Přichází moskevský proces. Tomskij, vůdce odborů, se stíhá ještě před zahájením. 27. srpna 1936 po popravě Zinověvovy skupiny přichází do Prahy jeho poslední dopis:

„Tvůj dopis z 27. V. jsem právě náhodou našel v jednom ceníku německé firmy, kam byl vsunut a vše leželo v psacím stole, protože přišlo, když jsem právě nebyl v Moskvě. Doufal jsem pořád, že matku přece uvidím, zdálo se mi, že musí přežít 80 let. Zajímavé, kdo z nás dožije do těchto let? Já si netroufám. —

A dopis končí odpovědí na gratulaci k padesátce: „... ta padesátka mi dělá malou radost. Už nemám síly očekávat něco lepšího. Zdá se, že spíše naopak.“ Hraše jako by tušil svůj konec.

Hraše před soudem.

Náčrtli jsme životní dráhu Jana Hrašeho. Od mládí bouřlivák, povaha věčně neklidná, věčně nespokojená, která těžce snášela kázeň a pravidelnost, i když se pro něco nadchla. Tady by mohl být klíč k jeho osudu. Dlouhé a časté cesty do všech koutů Ruska i za hranice nepřály rodinnému životu, po němž v duchu toužil. A kdyby jej měl, snad by sám z něho prchal na daleké cesty, protože by ho jednotvárné prostředí dusilo. Vrozená nespokojenost byla později zesílena neurastenii a s pokračujícím stářím přichází i bolestná analýza uběhlého života, kdy Hraše porovnává uběhlý úsek životní dráhy s úspěchy druhých a ptá se, co vlastně je. I poznává, že není ničím, vidí představy mládí, zhroutené na hřbitově snů, a stává se zatrpklým. Snadno u něho propuká podrážděnost, příliš ostří své kritické poznámky, jež by nikdy nepronesl, kdyby byl zdrav. A uzavřený člověk mohl působiti na své okolí, jako by něco skrýval.

Jeho anarchismus v mladých letech byl projevem nespoutané individuality, která se nedala formovati organizačními řádů politické strany. Hraše za mlada rád uplatňoval své já, miloval osobní svobodu, v kolektivním systému tak potlačovanou a tak vznikají vnitřní konflikty: nespokojenost, zjištěna starostmi rodinnými, kritický duch je příčinou výhrad politických, a Hraše končí jako „úchylka“, člověk zatlačený na druhý břeh.

Nemůže býti pochyby o tom, že byl dobrým komunistou. Proti tomu podivněji působí, jak se obviňuje ze zrady za peníze.

Všimněme si toho, co Hraše vypovídal, a porovnejme se skutečnostmi. Na otázky prokurátora Višinského odpovídá, že nikdy trockistou nebyl, protože pokládá trockismus za určité přesvědčení. A jemu jako špiónu nepřisluší mítí přesvědčení. Hlavní zájem byly peníze.

Tedy, hrál úlohu hamižného špióna, a zatím z peněz vlastně nic nemá, protože je posílá staré matce, která má pensí a je podporována dcerami, u nichž žije. Podle výpovědi mu agenti peníze za špiónské služby do ruky nedali, ale pouze mu slíbili, že je pošlou matce. Jaká naivita u člověka, který podle žaloby a přiznání provádí špiónáž tak obratně, že se na ni přichází teprve po patnácti letech. Peníze poslali do Prahy přímo jeho příbuznému, jakémusi Procházkovi, který je zas doručil matce, žijící v Praze.

Ale pražští příbuzní, u nichž jeho matka žila, žádného

Život a instituce

Occidentalis:

Problém tajné vysíláčky

Odkud se vysílá.

V Evropě je několik set rozhlasových vysíláček, pracujících v normální šířce vln, totiž na vlnách mezi délkou 2.000 a 100 m. Kdyby se mezi nimi pojednou vynořila nějaká vysíláčka nová, jež není jmenována v rozhlasovém programu, bylo by to sensací, ale místo vysílání by se nedalo utajiti.

Všechny tyto vysíláčky totiž jsou nuceny pracovati s velice vysokými energiemi. Je známo, že jejich zřízení je spojeno s velikými náklady a vyžaduje pečlivých příprav. Aby byly pořízeny a vysílány tyto obrovské energie, je zapotřebí velkých strojů a přístrojů. Vždyť taková vysílací trubice je vysoká jako dospělý muž a vyžaduje anodového napětí neméně než 12.000 volt. Výkonnost těchto trubec obnáší 300 kilowattů, což odpovídá přibližně 400 koňským silám.

Přes všechnu tuto složitost by s tak výkonnými vysíláčkami nebylo možno dosáhnouti téhož úspěchu, jehož dnes docílují tajná vysílací stanice, která už šest týdnů šíří o Německu revoluční zprávy, po níž se s takovou úsilovností a takovou neúspěšností slídí. Prozatím je jisto jenom to, že tato vysílací stanice nestojí v Československu. Prozatím není zcela jisto, je-li umístěna v samotném Německu, či v některé jiné zemi, na příklad ve Španělsku. Podíváme se, jak pravděpodobně jsou domněnky, které o této věci byly vysloveny.

Proč na krátkých vlnách.

Uvedené tajné vysílání se děje na vlnách krátkých. Pojmy „dlouhý“ a „krátký“ jsou, jak známo, velice relativní. Rozhlasová technika se sjednotila na pojmenování „krátkých“ vln: jsou to ty, které spadají mezi 100 a 10 metrů. Co je nižší, je pojmenováno vlnami „ultrakrátkými“. To jsou ty vlny, jež dnes nabyly zvláštního významu, poněvadž se jich používá k televizi a také k bezdrátové „duplextelefonii“, která se vyznačuje tím, že stejným přístrojem je možno současně vysílati i přijímati.

Tyto krátké vlny, o nichž se dnes neustále mluví, se dostaly ke své slávě vlastně tím, že původně byly pokládány za bezvýznamné. Je to stejný proces, který se s neuvěřitelnou pravidelností objevuje v dějinách techniky znovu a znovu. Nějakého postranního oboru si nikdo nevíšmá, až se na něj soustředí nějaký pozorný badatel anebo pozorný amatér, jak tomu bylo v radiografii. A ti na tomto poli dospěli k podivuhodným objevům. Vzpomeňte jen na Roentgen, jenž náhodou si všiml, že stínítko, postavené v laboratoři a potřené určitou látkou, počalo zářiti: šel za tímto pozorováním a došel k svému epochálnímu objevu.

Podobné štěstí měli před patnácti lety američtí amatéři. Když se v oné době rozvíjel rozhlas a když bylo zjištěno, které vlny jsou k vysílání nejvhodnější, byly stanoveny „střední“ a „dlouhé“ vlny v rozsahu 100 až 2.000 metrů. Na rozdíl od ostatního světa bylo už tenkrát v Americe mnoho amatérů, kteří v tomto oboru podnikali pokusy. A zatím co se v Evropě ještě debatovalo o tom, bylo-li by možné zavést oficiální rozhlasová vysílání a bylo-li by radno povolití kde komu stavbu přijímacích přístrojů, bylo v Americe již povoleno přijímání i udělováno povolení ke stavbě soukromých vysílacích stanic. Tehdy nešlo ještě o bezdrátovou telefonii, nýbrž o technicky daleko jednodušší bezdrátovou telegrafii. Ovšem toto povolení mělo svůj háček: vztahovalo se pouze na rozsah vln pod 100 metrů, s nímž si technické dosud nevěděli rady.

Procházkou neznají a v Praze je také velmi těžko nějakého Procházkou hledat, protože je to jméno skoro tak časté jako Novotný nebo Novák. A matka kromě onoho dárku za 10 dolarů v roce 1924 žádných peněz od Hraše neobdržela, tedy ani oněch 300 marek v roce 1932. A nedostala ani 500 marek v roce 1935. Podle smyslu výpovědi měla také v tomto roce zemřít. Zatím zemřela 3. března 1936. Opět rozpor. Celkem prý měla jeho matka od cizích agentů dostat asi 7.000 až 8.000 Kč. Hraše říká, že mu příjem oněch 500 marek nebyl potvrzen. Vypadá to jako zadní dvířka, kdyby jeho tvrzení bylo z Prahy popřeno.

Je pravda, že Hraše peníze do Československa posílal. Ne však teprve od roku 1932, jak tvrdil při výslechu, ale již od roku 1924, a také ne po agentech nepřátelské špiónážní služby. Byly to jeho vlastní peníze, které si on nebo jeho žena ušetřili v Moskvě a posílali po komunistických tajemnicích, aby jim za ně přivezli potřebné prádlo, šaty, boty a podobné věci. Tedy pravidelný nákup, jaký tehdy provozovali i jiní. V tomto případě jistě nešlo o peníze pochybného původu, jež by Hraše v případě prozrazení nemohl odůvodnit, protože by je téměř veřejně neposílal po funkcionářích strany.

Byl Hraše špiónem?

Pro špiónáž v diktaturách jsou jiná měřítka. Čím tužší diktatura, tím širší pojem špiónáže. V diktatuře už může býti špiónáží otázka, co měli k obědu z jednoho hrnce. Špiónáží jsou tím věci, o nichž se u nás volně bavíme na ulici a sabotáží může býti skutek, jenž by se u nás vyřešil stokrát pokuty.

Na otázku, byl-li Hraše špiónem, odpovídají ti, kteří se s ním léta znali a pracovali v Profinterně, kečením ramen. Odborový tajemník, jenž vedle něho seděl několik let v Moskvě, říká, že pracoval často o věcech krajně důvěrných a Hraše však nikdy o jeho práci nejevil nejmenšího zájmu a nikdy v něm nevyvolal nejmenší podezření, že by vyzvídal. Básník Toman, který Hraše dobře znal a stýkal se s ním v mladých letech i v roce 1921, silně pochybuje o tom, že by Hraše vyzvídal pro Německo. Ostatně Hraše se sám v dopise z roku 1927, v němž píše z Berlína o své ženitbě, zpovídá ze svého národnostního citění. Ovšem, deset let je dlouhá doba a může se změnit ledacos.

A konečně tvrdí někteří komunisté, kteří jej znali, že Hraše pracoval do posledních dnů pro GPU. Někteří se domnívají, že do špiónáže ho mohla zvléci jeho žena, Němka. Doma se řekne ledacos, o čem se nemluví s cizími. Kdo jednou uvízl v síti špiónáže, těžko se z ní dostává. A jiní, kdož ho znali, říkají, že sice vyzvědačem byl, ale ruským, ve službách sovětu a nikoliv ve službách československých, nebo německých.

Živ či mrtev?

Mnoho těch, kteří se s Hrašem stýkali a znají poměry, v kterých žil, říkají, že mezi několika jinými dělal v celém procesu svými doznáními jenom štafáž. Byl prý odsouzen jenom na oko, ale zastřelen nebyl. Odborový tajemník, který dříve do Moskvy dojížděl, projevuje názor, že Hraše hrál v procesu smluvenou roli, ale byl zastřelen s druhými, protože věděl příliš mnoho. A konečně jsou tu komunisté věřící, že hlavní materiál, pro který byl Hraše odsouzen k smrti, se projednal v tajném líčení před procesem a nepšel vůbec na veřejnost.

Dnes ještě není možno odpovědět jasně, zda byl špiónem ve smyslu obžaloby a skutečně potom popraven, neboť vzdálenost místa a jiné poměry brání zabývat se touto otázkou podrobněji. Snad na ni dá odpověď teprve čas.

Objev amatérů.

Amatérii byli tedy nuceni činit pokusy těmito krátkými vlnami a dospěli za krátkou dobu k neuvěřitelným výsledkům. Pracovali s nejprostšími přístroji a s co nejslabšími energiemi. A k svému neobyčejnému překvapení zjistili, že jejich signály byly slyšitelné i na nejvzdálenějších koncích světa. Zatím ku podivu ve vlastní zemi možnost jejich přijímání se omezovala jen na nejbližší obvod vysílačky. Pak se táhlo pásmo, v němž tyto krátkovlnné signály vůbec nebyly slyšitelné; objevovaly se znovu v jiných světadílech ve vzdálenosti několika tisíc kilometrů.

Zjistilo se tedy, že vlny délky mezi 100 a deseti metry, přecházející amatérům, byly neobyčejně vzácným darem. I ujal se technici podrobného studia jejich vlastností a došli k překvapujícím poznatkům. Krátkovlnná vysílání jsou, jak bylo zjištěno, slyšitelná podle délky vln nejprve v obvodu 24 až 120 km kolem vysílací stanice. Pak se počíná tak zvané „mrtvé pásmo“, které podle délky vln se prostírá mezi tisíci a třemi tisíci km, a teprve pak počíná pásmo dobrého příjmu. Je to velmi rozdílné od přijímání normálních vysílacích vln, které znějí bezvadně jen v nejbližší blízkosti.

Jak byl tento zjev vysvětlen? Technici zjistili, že vysílačka vyzařuje dvojnásobně: jednu část vln vysílá nad povrchem zemským, při čemž země sama je vodivým prostředím. Druhá část se vyzařuje do prostoru. Stanice, přijímající krátkovlnné vysílání v bezprostřední blízkosti vysílací stanice, tedy přijímají vlny, které jdou po zemském povrchu. Při přijímání těchto vln se všechny nerovnosti zemského povrchu, všechny stavby a překážky projevují jako rušivé elementy, které jednak vlny pohlcují, jednak je odrážejí. Naproti tomu vlnám, které jsou vyzařovány do prostoru, se nestaví nic do cesty. Míří do výše asi 90 až 120 km, kdež se táhne zvláštní vrstva ovzduší, jež odráží elektromagnetické vlny. Lidé, kteří přijímají krátkovlnné vysílání na vzdálených místech, zachycovali tedy tyto vlny odražené. Energie těchto odražených vln zůstává podivuhodným způsobem zachována, takže lidé, sedící za nepatrným přístrojem, se jimi mohou dorozumívati přes celou zeměkouli.

Jak vypadá tajná vysílačka.

Ponenáhlu bylo zjištěno, že každého obyčejného přijímacího přístroje může být použito i za vysílací, pokud je opatřen tím, čemu němečtí technici říkají Rückkoppelung. To je známo leckterému zarmoucenému rozhlasovému amatéru, jehož příjem je rušen sousední stanicí takovýmto způsobem vybavenou: přijímá tím totiž současně i sousední malou vysílačku, již si nepřeje slyšet.

Na základě toho bývá tajné vysílací stanice, pokud není příliš silná, dáván tvar docela obyčejného radiového přístroje. Je třeba zkušebního technika, aby při prohlídce zjistil, že tento přístroj je vybaven silnými koncovými trubícemi (Endröhren), které jsou s to nahradit vlastní vysílací trubice. Takové trubice by totiž byly příliš nápadnými. Tajná vysílačka musí být opatřena dále správnou antenou, jejíž délka musí být v určitém poměru k délce vlny, na níž se vysílá. Ale ani tato antena není nijak nápadná, neboť se svým tvarem od běžných anten naprosto neliší.

Velice důležité je nalézt vhodné místo k umístění této tajné stanice. Inženýr Formis si svého času zvolil za místo vysílání z toho důvodu Záhoří, že to bylo místo poměrně osamělé, v jehož okolí nebylo mnoho přijímacích přístrojů, zejména ne zařízených na přijímání krátkých vln. Tehdy, přede dvěma roky, totiž nebylo ještě běžnou věcí mít přístroj, zachycující i vlny krátké. Formis tedy právem mohl předpokládat, že v osamělém vltavském údolí nebude nikde poblízku nějaký vášnivý radiový amatér, jenž by se mu mohl státi osudným. Po této stránce měl skutečně pravdu.

Jak se tajná vysílačka objeví.

Toto blízké pásmo, v němž je možno zachytit krátké vlny, šířené zemským povrchem, je totiž nejnebezpečnější pro tajnou vysílačku. Jedině v tomto pásmu je možno pomocí technických prostředků s určitou pravděpodobností tajnou stanici vypátrat. Jinde však všechny technické prostředky, jichž se užívá ke zjištění směru, v němž vlny přicházejí, selhávají.

Těchto prostředků je dnes velké množství. Jsou významně zejména při loďní plavbě a při letectví. Je známo, že směr vysílání je možno zjistit rámovou antenou. Touto antenou se otáčí tak dlouho, až příjem zvuku je nejsilnější; směrem, kterým je obrácena, přichází vlna. Na této rámové anteně je založen zvláštní přístroj, který umožňuje určení směru ještě předběžným způsobem. Proto také na pobřežních majácích bývají umístěny speciální vysílačky, které na bodech důležitých pro vodní plavbu vysílají v určitých dobách určitá znamení, dnes nezbytná pro orientaci lodí. Stejně také může letadlo zjistit svou polohu pomocí vysílacích znamení, zachycených s letišť. Stejně jako přijímací stanice může touto metodou zjistit polohu vysílačky, může i vysílačka zjistit stanoviště stanice přijímací.

Tato pečlivě vypracovaná metoda však selhává, pokud jde o vlny krátké. Sledujeme-li směr krátkých vln, zjistíme, že se tu uplatňují různé klamy. Tyto vlny se nešíří přímočaře. Různé překážky na povrchu země, na příklad stěna domu, působí na tyto vlny stejně, jako působí zrcadlo na paprsky světelné. Proto také honba za krátkovlnnou vysílačkou bývá skoro bezvýsledná, leda že ji někdo podnikne v bezprostřední blízkosti vysílání.

V blízkosti se prozradí tato krátkovlnná vysílačka tím, že čím více se jí blížíme, tím je slyšitelnější. To bylo druhým důvodem, proč ing. Formis se skryl v samotě vltavských lešt. V jeho případě skutečně všechny technické prostředky nestačily k vypátrání. Zatím co však se naprosto osvědčil technik, selhal v něm psycholog. Selhalo okolí, od něhož očekával, že zachová tajemství. Vysílací stanice v Záhoří byla asi prozrazena zradou.

Jen takovým způsobem je možno nalézt kteroukoli jinou vysílací stanici. Objevení její technickými prostředky je tak obtížné, že pravděpodobnost úspěchu se rovná v praxi nule.

Kde stojí tajná německá vysílačka?

S těmito zkušenostmi už můžeme snáze řešit otázku, kde se nalézá dnešní tajná německá vysílačka. Zprvu byla šířena domněnka, že tato stanice vysílá z N e m e c k a. S technického hlediska by to bylo skutečně možné.

Krátkovlnná vysílačka, které je zapotřebí, je tak malá, že její vnější rozměr ji nemůže prozradit. Potřebnou energii je možno čerpat ze světelné sítě. Bylo by také možno místo vysílání prostým způsobem neustále měnit. Protože je možno vysílati z obyčejné anteny, bylo by možno užívat k vysílání několika různých anten, podle toho, co by bylo takticky výhodnější.

I kdyby se vyšetřováním našla stanice, z níž se právě toho dne na krátkých vlnách vysílá, nedostali by se tím pronásledovatelé ještě k cíli. Je totiž třeba, aby došli na místo právě ve chvíli vysílání a aby zaměstnané osoby přistihli přímo při činu. Jinak jim nic nedokážou, poněvadž na tomto místě je jen obyčejná antena a obyčejný radiový přístroj. Pro tajné vysílání tkví nebezpečí v tom, opakuje-li se vždycky z téhož místa. Vysílá-li se však zítra odjinud a pozítří opět odjinud, je taková stanice prakticky nevypátratelná.

V praxi je také možno, aby se vysílalo z jedoucího auta. Motor tohoto auta by mohl být spojen s dynamem, které dodá potřebnou energii k vysílání. Obtíž by tu tvořilo jen umístění anteny, která nesmí být příliš krátká.

Pri týchto technických možnostiach však je pravdepodobne, že táto tajná stanica v Nemecku umiestnená není. Nemocní revolucionári by totiž museli počítať s „mŕtvym pásmom“, pre ne krajne nevýhodným. Jejich vysielanie by bolo slyšiteľné v iných svetadieloch, ale nikoliv v Nemecku samotnom, na čom im najviac záleží. Tam by pro ne prichádzal v ťahu jen zcela nepatrný obvod, a práve tento obvod by pro ne byl nebezpečný.

Podľa četných znakov je možno súdiť, že tu jde o vysielanie zvláštnych programov zařízené a prováděné. Někteří posluchači prý slyšeli i klapání dveří, z čehož soudí, že tajné vysielanie se děje z některé budovy, pravděpodobně z nějaké speciálně zařízené vysílací stanice. To by jen potvrzovalo domněnku, že tato stanice není umístěna v Nemecku. Nejpravděpodobnější je dohad, že leží někde ve Španělsku.

Proč tajné vysielanie není rušeno.

Je známo, že kromě zničení vysílací stanice, je ji možno neškodniť ešte iným spôsobom: vysílaná vlna môže byť príkryta iným rušivým vysielaním na tieže vlně. Ve všeobecnej čorvákovej válce, ktorá dnes se prostírá v mírumilovných formách po celú Evrope, se užívalo tohoto prostriedku nejednou. Nemci vybudovali vlastní vysílací stanice pouze k tomu účelu, aby zabránili prijímaniu moskevských programů: tyto programy se neobracely jen na Němce usídlené na Volze, pro něž byly určeny, nýbrž na všechny lidi, mluvící německy v Nemecku. Výsledek podobné rušící vysílačky sice technicky funguje bezvadně, dá se však anulovať taktickými opatreniami druhej strany. Dne 30. ledna, v den nastoupení Hitlera k moci, se vysílal z Moskvy pořad, jenž čtyřletou Hitlerovu bilanci kritizoval nejvyšším nepříznivým způsobem. Nemecko rušilo poslech na dlouhé vlně obvyklým způsobem, ale přece posluchači po celém Nemecku tento projev pohodlně slyšeli. Rušivě totiž počítali s poruchou a vysílali současně též projev na jiné vlně, o mnoho kratší, což nikdo nepředvídal. Tak bylo možno, že sovětská gratulace Hitlerovi byla stejně dobře slyšitelná v Československu slyšitelná i po celém Nemecku.

Proč neužívají Němci tohoto bojovného prostriedku i proti své krátké vlně? Protože tomu překážejí opět jiné revoluční vlastnosti této krátké vlny. Rušení vysílaček je totiž možné jen tehdy, jestliže se délka vlny, na níž se vysílá, zná naprosto přesně a jestliže při vysílání tato délka je úzkostlivě dodržována. Při užívaných dlouhých vlnách existují zvláštní zařízení, jež garantují naprosto úzkostlivě dodržení délky vlny. U krátkých vln však je dodržení vlnové délky i s těmito opatreniami velmi obtížné. Nemecká tajná vysílačka však v tomto vlastnosti úmyslně počítá a nedodržuje délky vlny ani tak přesně, jako by to bylo technicky možné. Užívá určitých variací. To je nejprostší způsob, jak rušení vysílačky znemožniť. Podobné rušení totiž skutečně už funguje, ale příkryvá tajné vysielanie jen chvílemi a jen na některých miestech. Tak na príklad v posledních dnehch bylo toto tajné vysielanie v Praze II. přehlášeno rušivou stanicí, zatím co v Praze XII. bylo slyšiteľné slyšiteľným.

Kdo užívá tajných vysílaček?

Ve Švýcarsku vznikly před nedávnem stížnosti proti slyšiteľnej se ilegálnej rozhlasovej propagandě. Večer co večer tam bylo slyšeti v deset hodin komunistickou řeč na krátké vlně. Udivovalo se, že místo vysielanie musí ležeti ve východním Švýcarsku mezi městy Chur a St. Gallen. Přes to se nedalo místo vysielanie přesně zistiť. Vysielanie však po nějaké době samo ustalo a později se vracelo již jen nepravidelně.

Podobných propagačních metod neužívají ovšem jen komunisté. Práve fašisté a nacionální socialisté, kteří dovedou

tak dobře obstarávat svou propagandu, užívají těchto vysílacích metod, třebaže jich nepoužívají ilegálně. Jenom tam, kde fašismus ještě bojuje, užívá prostriedků rozhlasu ilegálnejho. Španělské republikány byli určitou dobu ohrožováni tím, že ilegální vysílací stanice informovaly povstalce o všech pohybech vojska. Tato stanice pracovala celé čtyři týdny, až byla objevena nedaleko Valencie. I k tomu došlo pouhou náhodou: malý chlapec si všiml, že souseď, kterého neměl rád, neustále spravuje svou antenu. Chlapec to sdělil rodičům, kteří věci věnovali pozornost a přispěli k vypátrání.

V Americe má sídlo organizace radioamatérů, rozšířená po celém světě: je to „International Amateur Radio Union“, jejíž členové budují volně krátkovlnné vysílačky z veřejně prodejných součástí. Amatéri celého světa jsou neustále ve spojení a neustále se dorozumívají pomocí zvláštních tajných značek. Oslovují se navzájem důvěrným „Old Man“ a tvoří vlastně po celém světě, přes nezávadný charakter svých programů, organizaci jakýchsi spiklenců s tajnými vysílačkami.

Verejně používá krátkých vln k politické propagandě zejména Itálie. Vysílačka Roma-Proto Smeraldo nosíří na krátkých vlnách pouze programy italské, nýbrž i anglické, francouzské, německé, turecké a španělské. Tato stanice vysílá na vlně 31.13 m také programy arabské a turecké. Nově zavedla na krátké vlně 25.4 m programy čínské a anglické, které jsou určeny pro daleký východ a k propagaci fašistické ideologie.

Také japonský rozhlas je velmi aktivní. Vysílá na krátkých vlnách holandské programy, určené pro nizozemskou Indii. Z toho důvodu počalo i Holandsko v poslední době vybudovávat své krátkovlnné vysielanie. A anglické nové zbrojení se spojilo s mohutným vyzbrojením britského krátkovlnného rozhlasu. Tak se křížují dnes ve vzduchu neviditelné meče nepřátelských vysielanie, jež prozrazují uprostřed zdánlivého světového míru, kolik skutečného válečného napětí je ve vzduchu.

dopisy

Jak se dívají na Jugoslávii

Vážená redakce!

Články p. Anatoia Čulinoviče „Nemecký vliv v Jugoslávii“ a p. Jiřího Kleina „Jak psát o Jugoslávii“ obsahují několik tak lapidárních výroků o československo-jugoslávských styčích, že je nemožno nechat je bez komentáře. Autoři mluví totiž o určitém odcizení, které ovšem má také jiné příčiny, než jen obchodní obratnost Nemecka a šetrnost českých hostů v Dalmácii. Lze ukázat na článcích p. Čulinoviče a p. Kleina, jak se nemáme dívat na Jugoslávii.

V dopise p. Kleina stojí doslovně: „za té situace československý tisk pochopitelně nemohl dát najevo plně své sympatie, které chová k chorvátské opozici, dožadující se legálního zacházení s chorvátskou částí Jugoslavie“. Jak? Myslíme, že není třeba býti „režimním člověkem“, že nemusíme schvalovat tu neř onu vládu a přece nemusíme plně sympatizovat se stanoviskem chorvátské opozice, respaktive s H. S. S. (chorvátskou selskou stranou), proti které ostře bojuje „Hrvatska Straža“. Je mnoho jiných možností. Na př. J. N. S. (Jugoslávská národní strana), která je v dnešních dnech početně slabá, ale ke které patří veliký počet vážených a záslužných politiků (na př. Banjina, Dr. Andjelinović, Dr. Kramar, Dr. Kumanudl atd.), byla v ostré opozici proti dnešní vládě pro její povolnost k H. S. S. Ve své opozičnosti však

polovila, protože vláda dr. Stojadinoviće fakticky vykonala velký kus práce, a poněvač nechce oslabovati autoritu státu v jeho zápase s chorvátskou opozicí. V Jugoslavii je mnoho pokrokových politických proudů a mnoho demokraticky orientovaných politiků — Srbů, částečně sdružených kolem učence Slobodana Jovanoviće, předsedy „Klubu srbské kultury“, kolem časopisu „Život i Rad“ (Život a práce) atd., kteří se chovají pasivně k dnešní vládě a přece co nejeenergičtěji odsuzují chorvátskou opozici. Jestliže československý tisk „všechny své sympatie“ věnuje H. S. S., pak nechtě se nediví, že jej tisková kancelář v Bělehradě prohlašuje za „nepřítele Jugoslaviie“ a že oblibenost Čechů v Jugoslavii upadá. Československému tisku nemůže býti neznámo, že ta chorvátská opozice šla do Ženevy, mluvívala se s Budapeští a Vídní. V tom dlouhém zápase, který vedou vlády Jugoslaviie s H. S. S. nejde „o lepší zacházení s chorvátskou částí Jugoslaviie“, nejde o protest proti „velkosrbství“ nebo o „krok vpřed“, nýbrž o „to be or not to be“ Jugoslaviie. Zdá se, že dnes Dr. Maček stojí se svou stranou na stanovisku nedělitelné Jugoslaviie. Sláva mu a zaplať Pán Bůh, že jsme již tak daleko. Po těch devatenáct let, co existuje Jugoslaviie, její hospodářský a kulturní rozvoj, její politická konsolidace, její sociální pokrok byly bržděny neustálými sváry kolem „chorvátské otázky“. Konečně je nutno říci, že za tak dlouhou dobu nefekla ta chorvátská opozice oficiálně ani, co skutečně chce. To, co je slyšeti za kulisy, ukazuje na to, že je dohoda s nimi nemožná. Nesprávné je dívat se na Jugoslavii takto: na jedné straně je vláda — to jsou přirozeně Srbové (i když nebylo vlády, ve které by nebylo Slovinců a Chorvátů) a kde jsou Srbové, tam je pošťachování, zpátečnictví a korupce... Na druhé straně je chorvátská opozice, mučedníci a bojovníci za pokrok, svobodu, sociální řád. Jugoslaviie by měla jistě parlamentní vládu, svobodu tisku, všechny vymoženosti demokratického státu, jak je mělo malé předválečné Srbsko, kdyby nesvědomitě elementy se svými nemožnými požadavky a destrukcí nevyvolávaly diktatury a autoritativních režimů.

Proč nikdy nesyšáme o slovinské otázce? Jsou přece spokojeni i nespokojeni Slovinci, pro i proti vládě, centralisté a decentralisté, více jihoslovensky orientovaní, více slovinsky orientovaní atd., ale to vše zůstává a odehrává se v rámci integrálního jihoslovenského státu. Vše to se týká administrativy a není namířeno proti národní a státní jednotě.

Vysvětlíme psychologické pozadí politické tragikomedie, která se odehrává v Jugoslavii. Srbové měli dlouho před převratem svůj národní stát, pro ně je národ a stát shodný pojem, jsou si vědomi toho, že dobro jednotlivce závisí na dobru celku. Slovinci neměli svého státu. Po utiskování Vídní vzniká u nich správný pozitivní poměr k Jugoslavii. Chápou že s ní musí sdílet dobré i zlé. Chorváté ztratili svou státní a národní samostatnost již ve dvanáctém století, ale požívali v rámci Uherska, respektive Rakousko-Uherska, samosprávy. V důsledku toho zvláštního historického vývoje Chorvátům je nejtěžší opustiti svou plemennou regionální politiku a kul-

туру. Srbové udělali chybu, že po sjednocení ihned odstranili jejich tak zvaná privilegia. Měli postupovati diplomatictější a s taktem. Bělehrad neměl politickou rutinu Vídně a Budapešti, které okrádaly Chorvátů o národnostní, kulturní a sociální svobodu, ale měly vždy úsměv na líci a rukavice na ruce. Ovšem není pochyby o tom, že tato partikulární a regionální snažení Chorvátů brání nejvíce práci na povznesení a jihoslovenském uvědomení širokých národních mas. Konečně je pravda, že národ může míti samosprávu a privilegia v cizím státě, ale ne ve svém. Bylo by správné, demokratické a spravedlivé, aby v jednom státě, který tvoří tři plemena, je d n o plemeno mělo zvláštní postavení? Jasně je, že buď existuje srbská, chorvátská a slovinská otázka anebo existuje jihoslovenská otázka.

Dr. Vladimír Dvorníkoví, jeden z nejlepších znalců jižních Slovanů, praví ve své nejnovější knize „Zápas ideí“, že budování Jugoslaviie „je největším historickým úspěchem Jihoslovanů“, ale i „nejtvdší zkouškou jejich státoporných sil“. Myslí p. Klein, p. Čulinoviće a československý tisk, že Jihoslované a z nich zvláště Srbové mohou dopustiti, aby se rozbil stát, pro který oni tolik trpěli, pracovali a nadlidsky bojovali? A bylo by to v zájmu Československa?

Dr. Julka Chlapcová-Gjergjevičová.

Neklid v Národním divadle

Pane redaktore,

v poslední Přítomnosti obrátíte se redakčně (to slovo zdůrazňuji) nedávným nekliem v Národním divadle, při čemž jste si vzpomněl i na mne výrokem, že můj „celý názor na divadlo tolikrát zkracoval a tížil nebožtíka Hilara“ a že „dnes má tížit Otokara Fischera a Václava Talicha“. Bylo by záhodno, aby moji přátelé Otokar Fischer a Václav Talich sami Vašemu čtenářstvu pověděli, zda a jak jsem je v jejich divadelní činnosti kdy tížil nebo tížím: doufám, že nám to povědí. Neméně bych byl zavázán panu řediteli dr. Stanislavu Mojžíšovi-Lomovi, jenž byl svědkem a účastníkem všech mých styků s kolegou Hilarem v poradním sboru Národního divadla, kdyby chtěl týmž způsobem říci, zda a jak jsem svým názorem na divadlo „tolikrát zkracoval a tížil“ svého nástupce: o tom by se mohli vyjádřiti i pp. sekční šéf dr. Wirth, vládní rada Kepel i hudební skladatel dr. Vycopálek, zasedající stejně jako já ve jmenovaném sboru poradním. Pane redaktore, Vaše informace našlo nepocházejí od těchto pánů; máte-li je od jinůd, dovozte mi pověděti, že jsou to informace lživé, a že byste měl v zájmu pravdy a slušnosti volati své informátory k pořádku. Pokud se Vám „zdá býti protismyslné“, že v tom poradním sboru „o věcech uměleckých a správních jedná i (!) J. Kvapil“, je to Vaše mínění, na něž máte úplné právo, a bůh je po své dlouholeté divadelní činnosti s díky na vědomí. Doufám, pane redaktore, že svoje čtenáře seznámíte s tímto mým listem, a jsem s kolegiální úctou všecek Váš

Jaroslav Kvapil.

Štěstí potkává lidi v životě, v obchodě i povolání - nejvíce však šťastně potkalo hráče řídní loterie. Přes 1.300.000.000 Kč bylo jim státní pokladnou beze srážky vyplaceno

2

TISÍCE KRÁSNÝCH PŘEDMĚTŮ - TISÍCE KRÁSNÝCH DÁRKŮ! KAREL KELLNER V PRAZE

sídli na Václavském náměstí č. 25 na nároží policejovny. Generali, nové vzorné papírnickví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neméně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakostní spolehlivě slatá pera, jemná dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.